

3

Vol. 6
Autumn 2025

Research Paper

Received:
29 January 2024
Revised:
24 May 2024
Accepted:
22 June 2025
Published:
23 September 2025
P.P: 113-149

ISSN: 2008-3564
E-ISSN: 2645-5285

Prospective research of social identity of young people in Iran based on layered causal analysis method

Atiye Rezayi^{*1} | Asadollah Babaie Fard²

Abstract

The issue of future research on the social identity of the youth in Iran, in today's society and with the expansion of local, national and international communication and its promotion, the rapid pace of change in the social identity of the youth has become a place of debate and controversy. Therefore, the main goal of the current research is to analyze the future of social identity of young people in the minds of sociological experts. The current research is exploratory in terms of its purpose, descriptive-analytical in terms of type, and qualitative research in terms of the method of collecting information and final results. The statistical population of the research is the experts in the field of sociology of Iranian universities. The sample size was calculated based on theoretical saturation, which included 13 experts. The research tool was a structured interview and the basis of the conducted interviews was the analysis of the social identity of young people in the minds of experts. The selection of experts was done by purposeful sampling method. After interviews with sociological experts about the social identity of young people, thematic analysis and layered causal analysis, the interviews were conducted at four levels: litany, systematic causes, discourse and metaphor or myth. And four scenarios were designed based on the two drivers of beliefs and social mentality and economic and political crises.

Keywords: Social identity, Causal layer analysis, Futures studies, Iranian youth, Sociology experts.

1. Corresponding Author: PhD student of social issues of Iran, Faculty of Humanities, Kashan University, Kashan, Iran.

Email: Atiyerezayi.1369@gmail.com

2. Associate Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Kashan University, Kashan, Iran.

Email: saeedbfm@yahoo.com

Cite this Paper: Rezayi, A & Babaie Fard, A(2025). Prospective research of social identity of young people in Iran based on layered causal analysis method. *Future Studies of the Islamic Revolution*, 3(6), 113–149.

Publisher: Imam Hussein University

© Authors

This article is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)(CC BY 4.0) .

آینده پژوهی هویت اجتماعی جوانان در ایران بر اساس روش تحلیل لایه ای علی

عطیه رضایی^{۱*} | اسدالله بابایی فرد^۲

۳

دوره ششم
پاییز ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۱۲

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۳/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۰۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱

صص: ۱۱۳-۱۴۹

شاپا چاپی: ۲۰۰۸-۴۵۲۸

الکترونیکی: ۵۰۷۲-۲۶۴۵

چکیده

موضوع آینده پژوهی هویت اجتماعی جوانان در ایران، در جامعه‌ی امروزی و با گسترش ارتباطات محلی، ملی و بین‌المللی، و پیرو آن، سرعت شتابان تغییر در هویت اجتماعی جوانان، محل بحث و مناقشه قرار گرفته است. بنابراین هدف اصلی پژوهش حاضر، تحلیل آینده‌ی هویت اجتماعی جوانان در ذهن خبرگان جامعه‌شناسی است. پژوهش حاضر، به لحاظ هدف، اکتشافی است، از نظر نوع، توصیفی-تحلیلی و از نظر شیوه گردآوری اطلاعات و نتایج نهایی، پژوهشی کیفی محسوب می‌شود. جامعه آماری پژوهش، خبرگان حوزه‌ی جامعه‌شناسی دانشگاه‌های ایران است. حجم نمونه بر اساس اشباع نظری محاسبه گردید که شامل ۱۳ نفر از خبرگان بود. ابزار پژوهش، مصاحبه ساختارمند و مبنای مصاحبه‌های انجام شده، تحلیل هویت اجتماعی جوانان در ذهن خبرگان بود. انتخاب خبرگان با روش نمونه‌گیری هدفمند صورت گرفت. پس از مصاحبه با خبرگان جامعه‌شناسی درباره‌ی هویت اجتماعی جوانان، تحلیل مضمون و تحلیل لایه‌ای علی، مصاحبه‌ها در چهار سطح لیتانی، علل نظام‌مند، گفتمان و استعاره یا اسطوره صورت گرفت و چهار سناریو بر اساس دو پیشران باورها و ذهنیت اجتماعی و بحران‌های اقتصادی سیاسی طراحی شدند.

کلیدواژه‌ها: هویت اجتماعی، تحلیل لایه‌ای علی، آینده‌پژوهی، جوانان ایران، خبرگان جامعه‌شناسی.

۱. نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری مسائل اجتماعی ایران، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

Email: Atiyerezayi.1369@gmail.com

۲. دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

Email: saeedbfm@yahoo.com

استناد: رضایی، عطیه و بابایی فرد، اسدالله (۱۴۰۴). آینده‌پژوهی هویت اجتماعی جوانان در ایران بر اساس روش تحلیل لایه‌ای

علی، نشریه علمی آینده پژوهی انقلاب اسلامی، ۳(۶)، ۱۱۳-۱۴۹.

DOR: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.27173674.1403.5.1.1.3>

مقدمه و بیان مسئله

براساس شواهد و پژوهش‌های موجود، یکی از انواع هویت، هویت اجتماعی است؛ هویت اجتماعی، به ساده‌ترین بیان، تعریفی است که افراد بر مبنای عضویت در گروه‌های اجتماعی از خویش‌تن دارند (براون، ۱۹۸۵: ۷۷۱) و نیز تمامی ویژگی‌ها و رفتارهایی که تمایز میان ما و آن‌ها می‌گذارند، مؤلفه‌های هویت اجتماعی به شمار می‌روند (آزاد ارمکی و چاوشیان، ۱۳۸۴: ۵۸). هویت اجتماعی از منظر مید به معنای عضو و جایگاه افراد در گروه‌های اجتماعی و از نظر پارسونز، میزان مشارکت شخص در گروه‌های اجتماعی است (حقیقت، ۱۳۹۷: ۹۲) و در واقع تعریفی است که فرد از احساس «چه» یا «که» بودن خود در جامعه دارد (هال، ۱۹۹۶). تعیین هویت اجتماعی افراد باتوجه به شرایط تاریخی، جغرافیایی، فرایندهای جامعه‌پذیری، گفتمان‌های حاکم، روابط اجتماعی، رسانه‌ها و سیاست‌های فرهنگی صورت می‌گیرد (طالبی، دهقان و نوروزی، ۲۰۲۰؛ کاروانی، ۱۳۹۷؛ افشانی و موسوی ندوشن، ۱۳۹۶: ۱۲۲ و جنکینز، ۱۹۹۶: ۱۳۸۱). همچنین وابستگی‌های اجتماعی، کسب هویت موقعیتی و گزینشی فرد منجر به بروز و ظهور ویژگی‌های خاصی می‌شود که زمینه سازگاری و انطباق فرد با جامعه و کسب جایگاه اجتماعی را فراهم می‌کند (جعفرزاده و حیدری، ۱۳۹۳: ۶۶؛ صالحی عمران، ۱۳۸۷: ۷۴).

متون علوم اجتماعی نشان می‌دهد که هویت در دوران اخیر، به یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین مسائل حوزه‌های مختلف فرهنگ و زندگی مردم در جوامع جدید به ویژه در کشورهایی مانند ایران تبدیل شده است. جامعه ایران را می‌توان به لحاظ جمعیت‌شناختی جامعه‌ای جوان دانست. پیامدهای اجتماعی و فرهنگی این ویژگی در قلمروهای مختلف زندگی روزمره خود را آشکار می‌سازد. یکی از بازتاب‌های این ویژگی را می‌توان در فرآیندهای هویت‌یابی اجتماعی سراغ گرفت. هویت اجتماعی به عنوان شالوده هستی‌شناختی یک فرد، جزء اساسی‌ترین مسائلی است که نسل امروز بالاخص نسل جوان با آن درگیر است. جوانان هر کشور به دلیل آن که بدنه فعال، پویا و پرانگیزه هر ملت و بهترین منابع انسانی در زندگی جمعی محسوب می‌شوند، سهم مؤثری در تضمین حیات فرهنگی و ملی کشورها دارند. دست‌یابی

مطلوب به هویت در ابعاد فردی، دینی و ملی و اجتماعی در جوانان، هم درجه امید به آینده را بالا می‌برد و هم مایه اعتماد نهادهای اجتماعی به‌ویژه نهاد حکومت به آنان و نقش آن‌ها در ضمانت زیست‌جمعی در دهه‌های آینده است. پرداختن به موضوع هویت اجتماعی به‌ویژه بررسی آن در بین گروه جوانان از آن‌روی اهمیت و ضرورت دارد که بسیاری از صاحب‌نظران شکل‌گیری هویت را مرحله بحرانی دوره جوانی می‌دانند و بر این باورند که برجسته شدن هویت یکی از وجوه و ابعاد جوانی است (فرنچ، ۲۰۰۰: ۷). هویت اجتماعی بیش از هر گروهی برای جوانان، با توجه به اهمیت گروه‌های اجتماعی برای آنان و به دلیل این‌که این مرحله از زندگی، مرحله تکوین هویت مستقل و استقلال‌یابی می‌باشد، دارای اهمیت است.

موضوع آینده‌پژوهی هویت اجتماعی جوانان در ایران، در جامعه‌ی امروزی و با گسترش ارتباطات محلی، ملی و بین‌المللی و به تبع آن سرعت شتابان تغییر در هویت اجتماعی جوانان، محل بحث و مناقشه قرار گرفته است. در حقیقت با توجه به ضرورت بررسی هویت اجتماعی جوانان، آینده‌پژوهی این موضوع می‌تواند تحلیل‌گران را در راستای سیاست‌گذاری مناسب جهت آینده‌راهنمایی نماید؛ لذا هدف اصلی این پژوهش تحلیل آینده هویت اجتماعی جوانان در ذهن خبرگان جامعه‌شناسی است. به عبارتی در پژوهش حاضر، وضع موجود هویت اجتماعی جوانان توسط خبرگان بررسی شده که پتانسیلی را برای مسئولین و برنامه‌ریزان در راستای سیاست‌گذاری‌های مناسب به منظور بهبود شرایط در آینده فراهم می‌نماید. در این راستا با بهره‌گیری از روش تحلیل علی لایه‌ای به لایه‌های مختلف توجه شده، به تحلیل‌ها و سازوکارهای سطحی اکتفا نشده، همه در راستای یک هدف که «آینده‌پژوهی هویت اجتماعی جوانان» است. نکته قابل توجه آن است که آنچه مورد پژوهش قرار گرفته شده است به لحاظ رویکرد مورد بررسی و موضوعی که در این رویکرد بررسی می‌شود، بدیع است.

مبانی نظری پژوهش

هویت اجتماعی تعبیری است که فرد از خود در رابطه با دیگران می‌کند و براساس عضویت در رده‌ها و گروه‌های گوناگون اجتماعی شکل می‌گیرد. هویت افراد وابسته به برداشت دیگران است و شناسایی دیگران لازمه تثبیت هویت است. در معنای اصلی هویت، تشابه و تمایز مطلق است. همه هویت‌های انسانی حتی هویت فردی که در تجسم می‌یابد و براساس نحوه ارتباط با دیگران و تجربه‌های دوران حیات خویشتنی شکل می‌گیرد، اجتماعی‌اند چون به معنا مربوط می‌شوند و معنا نتیجه توافق و عدم توافق و موکول به جمع است؛ به علاوه، هویت اجتماعی شخص هیچ‌گاه تمام شده نیست و مدام در معرض تغییر و تحول و بازنگری است (جنکینز، ۱۳۸۱: ۴۵). هویت اجتماعی، به ساده‌ترین بیان تعریفی است که افراد بر مبنای عضویت در گروه‌های اجتماعی از خویشتن دارند. تمامی ویژگی‌ها و رفتارهایی که تمایزی میان ما و آن‌ها می‌گذارند، مؤلفه‌های مفهوم هویت اجتماعی به شمار می‌روند؛ مانند زبان، دین، قوم یا نژاد، آداب و رسوم، طبقه اجتماعی، شغل، عضویت‌های فرقه‌ای و گروهی و ... (آزاد ارمکی و چاووشیان: ۱۳۸۱). با توجه به این که هویت اجتماعی دارای ابعاد گوناگونی است در این جا به مهم‌ترین ابعاد هویت اجتماعی اشاره می‌شود:

۱. هویت خانوادگی

می‌توان تعیین نسبت میان جوان و خانواده دانست که نوع پیوند و میزان تعلق او به خانواده را نشان می‌دهد (شرفی، ۱۳۸۱: ۶۳).

۲. هویت ملی

نوعی احساس تعهد و تعلق عاطفی نسبت به مجموعه‌ای از مشترکات ملی جامعه است که موجب وحدت و انسجام می‌شود (رزازی فر به نقل از زاهد، ۱۳۸۴: ۱۳۱).

۳. هویت دینی

به رابطه انسان با دین و نسبتی که با آن پیدا می‌کند اطلاق می‌شود. سنگ بنای هویت دینی، تعهد و پابندی است (شرفی، ۱۳۸۵: ۹۵).

۴. هویت جنسیتی

جنسیت پیش از آنکه اصلی مربوط به شکل‌بندی گروه باشد، یک هویت جمعی مربوط به رده‌بندی است؛ یعنی همواره از منظر بیرونی تعریف شده است (جنکینز، ۱۳۸۱). هویت جنسیتی از همان بدو تولد آغاز می‌شود و زیربنایی برای شکل‌گیری هویت فردی و اجتماعی و سایر ابعاد زندگی نیز می‌باشد.

۵. هویت قومی

به باورهای مشترک و وابستگی خونی، نژادی، سرزمینی و یا خویشاوندی اطلاق می‌شود که علائق مشترک و پیوندهای اجتماعی بین اعضای یک قوم ایجاد می‌کند (احمدی، ۱۳۷۹: ۴۷).

هویت اجتماعی ویژگی همه‌ی انسان‌ها به عنوان موجوداتی اجتماعی است و از این لحاظ سرچشمه معنا و تجربه برای مردم است و می‌توان بر این امر صحنه گذاشت که هویت بر ساخته می‌شود. از نظر جنکینز هویت اجتماعی یک بازی است که در آن «رو در رو بازی می‌شود». هویت اجتماعی درک ما از این مطلب است که چه کسی هستیم و دیگران کیستند و از آن طرف، درک دیگران از خودشان و افراد دیگر چیست. از این رو هویت اجتماعی نیز همانند معنا ذاتی نیست و محصول توافق و عدم توافق است، و می‌توان در باب آن نیز به چون و چرا پرداخت (جنکینز، ۱۹۹۶: ۶). جنکینز هویت را شرط ضروری برای حیات اجتماعی می‌داند و معتقد است که هویت که در خویش‌شن تجسم یافته، جدا از سپهر اجتماعی دیگران معنادار نیست. افراد یگانه و متفاوتند اما «خویش‌شن» به طور کامل در اجتماع ساخته می‌شود؛ یعنی در فرآیندهای اجتماعی شدن اولیه و متعاقب و فرآیندهای جاری تعامل اجتماعی است که در چهارچوب آن‌ها، افراد در طول عمرشان خود و دیگران را تعریف و بازتعریف می‌کنند (جنکینز، ۱۳۸۱: ۳۵). وی نیز همچون گیدنز معتقد است که هویت حاصل دیالکتیک درونی-بیرونی یا دیالکتیک بین فرد و جامعه است. وی در این چارچوب هویت‌های اولیه را از ثانویه متمایز می‌نماید. هویت‌های اولیه (مانند خود بودن، انسان بودن، جنسیت و خویشاوندی) در اوایل زندگی ساخته می‌شود و گروه‌های نخستین نقش اساسی در شکل‌گیری آن دارند، در حالیکه هویت‌های ثانویه (مانند هویت‌های عام شهروندی، هویت گروهی، هویت ملی و اجتماعی) بیش‌تر متأثر از تعاملات اجتماعی بوده و در قالب گروه‌های

ثانویه شکل می‌گیرند. هویت‌های اولیه نسبت به هویت‌های ثانویه مقاوم‌ترند و افراد به آسانی حاضر به تغییر آن نیستند. مطابق رویکرد نظری جنکینز، خود یک هویت اجتماعی اولیه و بنیادی و الگویی برای فهم همه هویت‌های بعدی است؛ به عبارت دیگر برای فهم هویت فردی و اجتماعی، می‌توان از یک الگوی هویت‌شناسی واحد استفاده کرد. الگویی که روند هویت‌یابی را شامل دو وجه درونی و برونی می‌داند که هم‌چون دو سویه یک واقعیت واحد عمل می‌کند. واقعیتی که در آن واحد هم هویت فردی و هم هویت اجتماعی آن‌ها را تعیین می‌کند (جنکینز، ۸۱: ۳۵).

گیدنز نیز بین هویت شخصی و اجتماعی تفاوتی قائل نشده و معتقد است که چون هویت شخصی در جریان اجتماع ساخته می‌شود، خود نوعی هویت اجتماعی است (باهنر و جعفری کیدقان، ۱۳۸۹: ۱۳۵). از نظر گیدنز هویت عبارتست از خود آن‌طوری که شخص از خودش تعریف می‌کند و به آن آگاهی دارد. گیدنز نیز در نظریات خود به دنبال آن است که بر روی شکاف میان فرد و جامعه و کنش و ساختار پل بزند و فرایندهای هویت‌یابی و هویت‌سازی را در دوران مدرن با در نظر گرفتن تأثیرات دو سویه افراد و ساختارهای اجتماعی تبیین نماید. به اعتقاد وی عناصر خرد و کلان در یک پروژه تکمیلی به سر می‌برند؛ در حقیقت او با استفاده از مفهوم «ساختاربندی» نوعی رابطه دو وجهی بین ساختار و عامل می‌بیند. از نظر گیدنز ساختارها قواعد و منابعی هستند که کنشگران اجتماعی در بستر تعاملی به کار می‌برند و این بستر در زمان و مکان گسترده شده است. به بیان دیگر در همان حال که کنشگران عمل می‌کنند، از وضعیت و منابع موجود، که ممکن است انواع گوناگون سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی نیز باشد، استفاده کرده و وضعیت بعدی را می‌سازند (گیدنز، ۱۹۸۴: ۱۸). در حقیقت مطابق این چارچوب نظری، هویت اجتماعی متغیر و تا حدودی تأملی است و عوامل ساختاری و جمعیتی، فرهنگی و اجتماعی در شکل‌گیری، اصلاح و یا تغییر هویت اجتماعی مؤثر هستند. بنابراین از نظر گیدنز هویت، سیال و انعطاف‌پذیر بوده و در کنار تأثیر عوامل اجتماعی، فرهنگی و ساختاری بر آن، فرد نیز در شکل‌دهی و بازنگری آن نقش دارد (همان). در تئوری هویت اجتماعی تاجفل و ترنر یک شخص تنها یک «خودشخصی» ندارد؛ بلکه دارای چندین خود است که با چرخه‌های عضویت گروهی هم‌خوانی دارد. زمینه‌های متفاوت اجتماعی

ممکن است یک شخص را به فکر کردن، احساس کردن و عمل کردن بر مبنای «رده خود» شخصی، خانوادگی یا ملی‌اش برانگیزاند (تاجفل و ترنر، ۱۹۸۲). طبق تعریف این محققان هویت اجتماعی برداشت افراد از خود است که از عضویت ادراک شده، در گروه‌های اجتماعی ناشی می‌شود (هوگ و واگان، ۲۰۰۲).

تئوری هویت اجتماعی در این راستا است که عضویت گروهی به خودی خود، مقوله‌بندی درون گروهی را ایجاد می‌کند. تاجفل بین هویت اجتماعی و عضویت گروهی ارتباط برقرار می‌کند، او عضویت گروهی را شامل سه عنصر می‌داند:

(الف) عنصر معرفتی یا شناختی که به میزان آگاهی شخص به متعلق بودن در یک گروه برمی‌گردد؛

(ب) عنصر ارزشی که شامل محاسباتی می‌شود که فرد درباره پیامدهای مثبت و یا منفی عضویت گروهی دارد؛

(ج) عنصر عاطفی و احساسی که به میزان احساسات نسبت به یک گروه و نیز افراد دیگری که رابطه ویژه‌ای با آن گروه دارند، اشاره دارد.

بر همین مبنا هویت اجتماعی عبارت است از: برداشت یک فرد از خود به نسبت شناخت و آگاهی از عضویت در یک گروه به همراه بعد ارزشی و احساسی مرتبط با آن عضویت (تاجفل، ۱۹۸۲: ۶۳)؛ مجموع این عناصر منجر به شکل‌گیری یک مقوله‌بندی از عضویت گروهی می‌شود. مقوله‌بندی افزایش شیوه‌هایی را موجب می‌شود که در درون گروه مطلوب و در بیرون گروه هزینه‌بردار هستند. فرضیه اصلی تئوری مقوله‌بندی این است که هویت اجتماعی در بسیاری موارد قادر است فرد را از سوگیری به هویت شخصی بازدارد، بنابراین بر این قضیه تأکید دارد که افراد در بسیاری مواقع سعی می‌کنند خود را با مشخصه‌های اجتماعی مقوله‌بندی کنند و نه شخصی، و این امر یعنی مقوله‌بندی فرد با مشخصه‌های اجتماعی، باعث ایجاد درون گروه مشابه و برون گروه متفاوت می‌شود.

تاجفل و ترنر (۱۹۷۹) متغیرهای مهم سه‌گانه که به ظهور جانبداری درون گروه کمک می‌کردند را تعیین کرده‌اند:

(۱) میزان درونی کردن عضویت گروهی توسط افراد به عنوان جنبه‌ای از برداشت از خودشان؛

۲) میزانی که بافت معمول زمینه را برای مقایسه بین گروه‌ها فراهم می‌کند؛
 ۳) روابط ادراک شده از مقایسه گروه، که به خودی خود به وسیله موقعیت‌های نسبی و مطلق درون گروه شکل داده می‌شود.
 با توجه به رویکردها و نظریه‌های مطرح شده، که به گونه‌ای مکمل یکدیگرند، موضوع هویت اجتماعی جوانان با روش تحلیل لایه‌ای علی مورد پژوهش قرار گرفت.

عوامل اجتماعی مؤثر بر چالش‌های هویتی یا بحران هویت در جامعه معاصر ایران

به‌طور کلی، مهم‌ترین عوامل مؤثر بر بروز تعارض ارزش‌ها، چالش‌های هویتی و بحران هویت در جامعه معاصر ایران که برخی از صاحب‌نظران ایرانی نیز آن‌ها را مورد توجه و بررسی قرار داده‌اند، عبارتند از: ۱. جهانی شدن پدیده‌های انسانی - اجتماعی؛ ۲. وجود تعارض‌های سیاسی بین دولت و جامعه (کاتوزیان، ۱۳۸۰؛ فوران، ۱۳۷۸؛ آبراهامیان، ۱۳۷۸؛ میری، ۱۳۸۰)؛ ۳. تعارض‌های بنیادی تاریخی در درون نظام اجتماعی و فرهنگی؛ ۴. فقدان نهادهای مدنی (قهرمان‌پور، ۱۳۸۵: ۵۵)؛ ۵. وجود شکاف‌های اجتماعی (عبدی و گودرزی، ۱۳۷۸؛ اشرفی، ۱۳۸۰)؛ ۶. غرب‌گرایی و نفوذ فرهنگی غرب (صدیق‌اورعی، ۱۳۷۸؛ اسلامی ندوشن، ۱۳۷۷: ۵۵-۵۴)؛ ۷. فراهم نیامدن زمینه‌های اجتماعی کثرت‌گرایی فرهنگی (بشیری، ۱۳۸۱؛ ستاری، ۱۳۸۰؛ ذکایی، ۱۳۸۰: ۷۴-۷۳)؛ ۸. ضعف بنیان‌های فکری - فرهنگی جامعه در رویارویی با ارزش‌ها و فرهنگ‌های بیگانه^۱ (بابایی فرد، ۱۳۹۲: ۲۳۸-۱۷۳).

^۱ تجارب تاریخی ایران نشان دهنده آن است که یکی از عوامل اساسی بروز بحران هویت، اعمال سیاست‌های یکسان‌سازی فرهنگی و هویت‌سازی آمرانه از سوی نظام‌های سیاسی ایران بوده است. در چنین شرایطی واکنش‌های اقوام مختلف، به‌ویژه نخبگان آن‌ها، در برابر سیاست‌های یکسان‌سازی فرهنگی برانگیخته شده و تقابل آن‌ها با نظام سیاسی سبب از میان رفتن نظم و انسجام اجتماعی شده است (احمدی، ۱۳۷۹: ۳۰۵-۳۰۲، ۲۳۶-۲۳۳).

^۲ فقدان زمینه‌های تکوین آزادانه شخصیت و شکل‌گیری فردگرایی در ایران، آن گونه که در جوامع مدرن غربی وجود دارد، یکی از مهم‌ترین زمینه‌های بحران هویت ایرانیان، در داخل کشور و خارج از آن، به‌ویژه در جوامع مدرن غربی، بوده است. به عبارت دیگر، شخصیت و فردیت ایرانیان، تحت تأثیر عوامل تاریخی و اجتماعی، به گونه‌ای تکوین یافته است که امروزه ایرانیان قدرت مواجهه با ارزش‌ها و فرهنگ‌های بیگانه را ندارند. در چنین شرایطی است که هویت ایرانی در معرض بحران قرار می‌گیرد.

پیشینه پژوهش

راشدی و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان «پدیدارشناسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت ایرانی-اسلامی جوانان از دیدگاه متخصصان» انجام داده‌اند. هدف این پژوهش بررسی دیدگاه متخصصان درخصوص عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت ایرانی-اسلامی جوانان براساس تجربه زیسته آنان بوده است. روش پژوهش، پدیدارشناسی توصیفی بوده و جامعه آماری در برگیرنده اساتید و متخصصان مرتبط با حوزه پژوهش در سال ۱۳۹۸ است که به‌منظور گردآوری داده‌ها با آن‌ها مصاحبه نیمه ساختاریافته انجام شده است. یافته‌های پژوهش بیانگر مفاهیم و مقوله‌های متعدد بر شکل‌گیری هویت ایرانی-اسلامی جوانان ازجمله عوامل فردی (تکالیف رشدی و خودباوری)، عوامل خانوادگی (کارکرد رشدمحور خانواده، ویژگی‌های خانواده کارآمد و ناکارآمدی روابط در خانواده)، عوامل فرهنگی (فرصت‌ها و تهدیدهای نظام آموزشی و عوامل تسهیل‌کننده فرهنگی)، عوامل اجتماعی (احترام به خرده فرهنگ‌ها و الگوهای هویت‌ساز) و عوامل سیاسی-اقتصادی (ضعف اعتماد سیاسی و حمایت‌های کلان‌سیستم) بود (راشدی و همکاران، ۱۳۹۹).

اشرفی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «بررسی جامعه‌شناختی تأثیرات کارکردی نظام اجتماعی بر هویت اجتماعی جوانان (نمونه مورد مطالعه، دانشجویان دانشگاه تهران)» به‌دنبال دستیابی به مدل تحلیلی شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان بوده‌اند. روش پژوهش، پیمایش و ابزار گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه محقق ساخته و جامعه آماری ۴۴۵ دانشجوی دانشگاه تهران بوده است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که میزان پایین شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان دانشجوی نسبت به نظام اجتماعی، در اثر ضعف تأثیرات کارکردی نظام اجتماعی در بر ساخت هویت اجتماعی بوده است. نیازی و همکاران (۱۳۹۸) پژوهشی با عنوان «بررسی ارتباط پای‌بندی نماز با هویت اجتماعی و ملی جوانان (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه کاشان)» انجام داده‌اند. جامعه آماری تعداد ۲۹۴ دانشجوی دختر و پسر از تمامی مقاطع و رشته‌های موجود در دانشگاه کاشان بوده است. نتایج به‌دست آمده بیانگر این است که افزایش پای‌بندی به نماز، می‌تواند باعث افزایش میزان هویت اجتماعی و ملی در جوانان

شود؛ در نتیجه، با ترغیب نوجوانان و جوانان به برپایی نماز، می‌توان احساس هویت اجتماعی، همبستگی اجتماعی و هویت ملی آنان را افزایش داد و کشور را از دام تفرقه دور نگه داشت (اشرفی و همکاران، ۱۳۹۸).

افشارکهن و رضایی کرمجانی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش هویت اجتماعی در تعیین سبک زندگی جوانان (شهر همدان)» به بررسی هویت اجتماعی جوانان در ابعاد خانوادگی، گروهی، دینی و قومی و تأثیر آن بر سبک زندگی آن‌ها پرداخته‌اند. جامعه آماری پژوهش، جوانان شهر همدان و حجم نمونه مورد بررسی نیز ۳۸۴ نفر می‌باشد. تحقیق از نوع پیمایشی و ابزار اندازه‌گیری آن پرسش‌نامه بوده است. یافته‌های پژوهش مؤید این نکته هستند که جهت و شدت رابطه هویت اجتماعی با ابعاد مختلف مفهوم سبک زندگی؛ یعنی فعالیت‌ها (تفریحی، گروهی و دینی)، علاقه‌مندی‌ها (مذهبی، ورزشی و فرهنگی) و نگرش‌های مدرن متفاوت است؛ بنابراین می‌توان گفت جوانان براساس هویت اجتماعی‌شان سبک زندگی متفاوتی دارند. نتایج همچنین نشان می‌دهند هویت مذهبی نقش مهم و تعیین‌کننده‌ای در میزان فعالیت‌های دینی و علاقه‌مندی‌های مذهبی جوانان دارد، در مقابل هویت گروهی نقش برجسته و تعیین‌کننده‌ای در میزان فعالیت‌های گروهی، تفریحی و علاقه‌مندی‌های ورزشی جوانان و همچنین میزان نگرش‌های مدرن در آن‌ها دارد (افشارکهن و رضایی کرمجانی، ۱۳۹۶).

نصر و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تأثیر نشانه‌های شهری بر ارتقای هویت اجتماعی جوانان (مطالعه موردی: ورودی شمالی شهر شیراز-دروازه قرآن)» به بررسی مؤلفه‌های نشانه‌های شهری بر چگونگی شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان در شهر شیراز پرداخته‌اند. روش تحقیق، پیمایش بوده و جمع‌آوری اطلاعات به صورت میدانی و کتابخانه‌ای با ابزار پرسش‌نامه بوده است. نتایج تحقیق نشان‌گر آن است که عناصر کالبدی-فضایی نشانه‌های شهری شامل عوامل ادراکی و فضایی (به عنوان متغیر مستقل) بر زیر عامل‌های هویت اجتماعی جوانان یعنی هویت دینی، هویت خانوادگی، هویت شغلی (به عنوان متغیرهای وابسته) تأثیر مستقیم دارد؛ بنابراین می‌توان گفت ویژگی‌های ادراکی و ویژگی‌های عملکردی موثر بر نشانه‌های شهری می‌تواند موجب ارتقای هویت اجتماعی جوانان گردد (نصر و همکاران، ۱۳۹۶).

مولایی و همکاران (۱۳۹۶) به پژوهشی با عنوان «نسبت جهانی شدن و هویت اجتماعی (مطالعه موردی: جوانان شهر آبدانان)» پرداخته‌اند. هدف از این پژوهش، بررسی تأثیر ابعاد جهانی شدن بر هویت اجتماعی جوانان شهر آبدانان بوده است. روش تحقیق، پیمایش و جامعه آماری تحقیق شامل کلیه جوانان ۱۵-۲۹ ساله شهر آبدانان است. نمونه آماری بالغ بر ۴۰۰ نفر بوده و داده‌ها بر اساس پرسش‌نامه جمع‌آوری شدند. یافته‌های تحقیق نشان داد که هویت اجتماعی در بین پسران و دختران متفاوت است و بین میزان بازانندیشی، ازجاکندگی، استفاده از فناوری اطلاعاتی و ارتباطی نوین، نحوه مدیریت بدن و میزان تغییر شکل صمیمیت با هویت اجتماعی جوانان رابطه معنادار وجود دارد. نتایج تحقیق مؤید این مطلب است که رابطه معناداری بین ابعاد جهانی شدن و هویت اجتماعی جوانان وجود دارد (مولایی و همکاران، ۱۳۹۶).

شامانی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «رابطه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با هویت جوانان شهر تهران» به بررسی رابطه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با هویت فرهنگی جوانان منطقه ۱۲ شهر تهران پرداخته‌اند. روش تحقیق پژوهش توصیفی از نوع همبستگی، جامعه آماری پژوهش جوانان ۱۵-۲۹ ساله منطقه ۱۲ شهر تهران در سال ۱۳۹۵، و ابزار تحقیق پرسش‌نامه محقق ساخته بوده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین میزان استفاده جوانان منطقه ۱۲ شهر تهران از شبکه‌های اجتماعی مجازی و هویت فرهنگی آن‌ها رابطه معناداری وجود دارد بدین شکل که در چهار مؤلفه مدت زمان حضور، میزان استفاده، میزان فعال بودن کاربر و میزان واقعی تلقی نمودن محتوا در فضای شبکه‌های اجتماعی مجازی با وضعیت هویت فرهنگی جوانان رابطه معنادار در جهت معکوس وجود دارد؛ یعنی هر چه این چهار مؤلفه افزایش پیدا می‌کند هویت فرهنگی بیش‌تر در مخاطره قرار می‌گیرد (شامانی و همکاران، ۱۳۹۵).

خواجه نوری و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «مطالعه رابطه سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی مطالعه موردی: جوانان شهر بندرعباس» به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان شهر بندرعباس پرداخته‌اند، این تحقیق به روش پیمایش و با استفاده از ابزار پرسش‌نامه انجام گرفته است. بر اساس نتایج

رگرسیون چندمتغیره، چهار متغیر مشارکت مذهبی - سنتی، مشارکت فرهنگی - مدنی، مسافرت خارج و صمیمیت اجتماعی وارد معادله شده و در مجموع ۴۷/۵ درصد از تغییرات متغیر هویت اجتماعی را تبیین کرده است (خواجه نوری و همکاران، ۱۳۹۳).

نتایج پژوهش والری شوری (۲۰۲۱) در پژوهشی تحت عنوان «نفرین اجتماعی: شواهدی برای تأثیر تعدیل کننده هویت اجتماعی مشترک بر واکنش‌های استرس مسری» نشان داد که احتمال واکنش‌های استرس کورتیزول در شرایط هویت اجتماعی (۲۵٪) در مقایسه با وضعیت هویت شخصی (۷٪) به طور قابل توجهی بیش تر بود (شوری، ۲۰۲۱).

یافته‌های چاو و لی (۲۰۱۷) با عنوان «برساخت استدلالی از هویت‌ها در فضای شبکه‌های اجتماعی» نشان داد که گروه صرفاً یک گروه دانشگاهی نیست، بلکه یک «فضای اجتماعی و آموزشی» هم هست. اعضا به استقرار طیف گسترده‌ای از منابع مانند شکلک برای معنا سازی دست یافته‌اند، همچنین برخی از شرکت کنندگان نشان می‌دهند که چگونه هویت‌های مختلف می‌تواند با منابع و شیوه‌های استدلالی شناخته شود (کاروانی، ۱۳۹۷).

مارینو و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی که با عنوان «مدل سازی ساخت شخصیت، هویت اجتماعی و هنجارهای اجتماعی استفاده جوانان از فیس بوک» انجام داده‌اند، دریافته‌اند که ثبات عاطفی، برون گرایی، وظیفه شناسی و هنجارها می‌توانند استفاده مشکل آفرین از فیس بوک را پیش بینی کنند در حالی که جنس، هنجارهای گروه و هویت اجتماعی درک شده میزان استفاده از فیس بوک را پیش بینی می‌کنند (کاروانی، ۱۳۹۷).

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، اکتشافی و از نظر نوع، توصیفی-تحلیلی است، از نظر شیوه گردآوری اطلاعات و نتایج نهایی، پژوهشی کیفی محسوب می‌شود. بدیهی است در پژوهش‌های کیفی که محقق با بهره‌گیری از رویکرد کل گرایانه، در پی فهم عمیق پدیده‌های پیچیده بوده و بی‌واسطه در ارتباط با متعلق پژوهش خود هست، به مراتب عاملیت انسان، نقش فعال‌تر و مؤثرتری را ایفا می‌کند. یکی از دلایل مهم برای بهره‌گیری از رویکرد کیفی در حوزه علوم انسانی، تأکید پژوهش‌های کیفی بر عنصر اختیار انسان است (طاهری دمنه، ۱۳۹۴).

در پژوهش حاضر جامعه آماری شامل خبرگان حوزه جامعه‌شناسی دانشگاه‌های ایران است. حجم نمونه بر اساس اشباع نظری محاسبه گردید که شامل ۱۳ نفر از خبرگان بودند اما تا ۱۶ نفر نیز ادامه پیدا کرد. ابزار پژوهش مصاحبه ساختارمند بود. مبنای مصاحبه‌های انجام شده تحلیل هویت اجتماعی جوانان در ذهن خبرگان بود چنانکه با استفاده از ابزار مصاحبه نظرات ۱۳ نفر از آنها در حوزه‌ی هویت اجتماعی جوانان جمع‌آوری شد. انتخاب این خبرگان با روش نمونه‌گیری هدفمند صورت گرفت. به منظور طراحی پروتکل مصاحبه از مرور ادبیات، تکنیک پستل^۱ استفاده شد. سؤالات به نحوی طراحی گردید که وضعیت کنونی هویت اجتماعی جوانان از مخاطب پرسیده شود و تحلیل نگاه خبرگان به هویت اجتماعی جوانان در آینده میان‌مدت (۵ تا ۲۰ سال) مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۱. سؤالات مصاحبه

ردیف	سؤالات
۱	به نظر شما هویت اجتماعی جوانان چیست؟
۲	چه واژه‌هایی در رسانه‌ها یا مطبوعات شنیده‌اید که ذهن شما را به طرف هویت اجتماعی جوانان برده است؟ واژه‌های ملی: واژه‌های فرهنگی و مذهبی: واژه‌های اجتماعی: واژه‌هایی در زمینه قومی: واژه‌های جهانی:
۳	به نظر شما چه عواملی بر هویت اجتماعی جوانان موثر است؟ (عواملی از جنبه‌های مختلف قومی، فرهنگی، ملی، اجتماعی، جهانی و ...) عوامل قومی: عوامل اجتماعی و فرهنگی: مذهبی:

1 PESTEL Technique

تکنیک پستل به‌عنوان اختصار، مخفف عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فناوری، محیط‌زیستی و حقوقی است که بر فرآیندهای مختلف تأثیر می‌گذارد و به عبارت دیگر، سیاست‌ها و راهبردهای پیرامون امور را مبتنی بر عرصه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، علمی و... تحلیل می‌کند و برای نخستین بار فرانسس آگولار از دانشگاه هاروارد این تکنیک را به کار برده است.

عوامل ملی: عوامل جهانی:	
در رابطه با هویت اجتماعی جوانان چه اصول و قواعد یا بایدها و نبایدها و نیز اخلاقیاتی رعایت شود تا باعث تعالی هویت اجتماعی جوانان شود؟ ملی: فرهنگ و اجتماع: اخلاقی و مذهبی: جهانی: قومی:	۷
آیا درباره هویت اجتماعی جوانان اسطوره‌ای دارید؟ (اگر ضرب‌المثل یا شعر و استعاره‌ای در این باره به ذهنتان می‌رسد بیان کنید) جهانی: فرهنگ و اجتماع: قومی و ملی: مذهبی:	۸
اگر نظراتی در رابطه با هویت اجتماعی جوانان و هریک از ابعاد آن (ملی، قومی، مذهبی و جهانی) دارید که ما از آن سؤالی نپرسیدیم، در این قسمت وارد کنید.	۹

در پژوهش حاضر برای تحلیل مصاحبه‌ها از دو روش تحلیل تم^۱ و تحلیل لایه‌ای علی^۲ استفاده شد. این ساختار ترکیبی کمک می‌کند تا در مرحله اول داده‌ها منظم، ساختارمند و طبقه‌بندی شوند و در مرحله بعد روی این داده‌های منظم شده تحلیل‌های عمیق‌تری انجام شود. تحلیل تم را می‌توان روشی دانست که از رویکردهای مناسب و انعطاف‌پذیری برای تحلیل داده‌های کیفی بهره می‌برد. برای شناسایی، تحلیل و گزارشگری الگوهای دورن داده‌ها هر تم در بردارنده چیزی با اهمیت درباره داده‌هاست که به سؤال پژوهش ارتباط دارد (ابویی اردکان و دیگران، ۱۳۹۳: ۲۲). برای تعیین این که چه چیزی در پژوهش تم محسوب می‌شود، قضاوت محقق ضروری است. تم در اصل، مهم‌ترین پاسخ و معنای موجود در داده را در رابطه با سؤال پژوهش نشان می‌دهد.

1 Thematic analysis

2 Causal Layered Analysis

جدول ۲. مشخصات عمومی پاسخگویان: متخصصان جامعه‌شناسی

ردیف	رشته تحصیلی	رتبه علمی	محل تدریس	جنس	سن
۱	جامعه‌شناسی	استاد	دانشگاه تهران	مرد	۶۳
۲	جامعه‌شناسی	استادیار	دانشگاه تهران	زن	۴۳
۳	جامعه‌شناسی	دانشیار	دانشگاه صدا و سیما	مرد	۶۰
۴	جامعه‌شناسی	دانشیار	دانشگاه کاشان	مرد	۶۸
۵	جامعه‌شناسی	دانشیار	دانشگاه علامه طباطبائی	زن	۵۸
۶	جامعه‌شناسی	استادیار	دانشگاه علامه طباطبائی	زن	۴۰
۷	جامعه‌شناسی	استادیار	دانشگاه علامه طباطبائی	زن	۳۹
۸	جامعه‌شناسی	دانشیار	دانشگاه علامه طباطبائی	مرد	۴۲
۹	جامعه‌شناسی	دانشیار	دانشگاه کاشان	زن	۴۵
۱۰	جامعه‌شناسی	استادیار	دانشگاه خوارزمی	مرد	۴۷
۱۱	جامعه‌شناسی	دانشیار	پژوهشگاه علوم انسانی	مرد	۵۹
۱۲	جامعه‌شناسی	دانشیار	دانشگاه فردوسی مشهد	مرد	۵۰
۱۳	جامعه‌شناسی	استاد	دانشگاه اصفهان	مرد	۴۸

در این پژوهش از روش استقرایی و از فرایند تحلیل شش مرحله‌ای که توسط براون و کلارک (۲۰۰۶) ارائه شده، استفاده می‌شود. این مراحل شش گانه عبارت‌اند از: آشنایی با داده‌ها، ایجاد کدهای اولیه، جستجوی تم‌ها، بازبینی تم‌ها، تعریف و نام‌گذاری تم‌ها، گزارش. در ابتدا متن مصاحبه‌ها به دقت پیاده‌سازی و برای تجزیه و تحلیل مورد بازنگری جامعه‌شناسان قرار گرفت، سپس با مطالعه دقیق این متون، برای هر یک از مصاحبه‌های تهیه شده، تمامی ایده‌های مستقل در قالب مفاهیم و تم‌های فرعی شناسایی و سپس از ترکیب تم‌های فرعی، به ساخت تم‌های اصلی پرداخته شد. قبل از پرداختن به تحلیل تم برای هر کدام از سؤالات مصاحبه یک کد اولیه طراحی گردید.

روش تحلیل لایه‌ای علی به عنوان روش و نظریه تحقیقاتی نسبتاً جدید توسط سهیل عنایت‌اله (۲۰۰۴) ایجاد و معرفی گردید. تحلیل لایه‌ای علی یک متدولوژی است که به دنبال کاوش در زیر

نشانه‌های ظاهری و سطحی یک موضوع برای کشف بنای سیستمی، ساختاری و جهان‌بینی آن موضوع است (کانوی^۱، ۲۰۱۲). این روش شامل چهار سطح زیر است:

سطح اول: این سطح لیتانی^۲ نامیده می‌شود. دیدگاه بدون پرسش و معمول واقعیت است. سطح لیتانی واقعیت‌هایی را که اغلب به وسیله اخبار یا سایر رسانه‌ها برای اهداف سیاسی و اغلب اغراق‌آمیز ارائه می‌شوند، شناسایی می‌کند. این واقعیت‌ها خالی از ارزش نیستند و چالش با آنها سخت می‌باشد. زیرا آنها به عنوان حقیقتی ارائه می‌شوند که متکی بر نظام، جهان‌بینی یا اسطوره هستند (هافمن^۳، ۲۰۱۲).

سطح دوم: سطح علل نظام‌مند و اثرات آنها است. داده و اطلاعات لیتانی در سطح دوم شرح داده می‌شود و مورد پرسش قرار می‌گیرد. در این سطح پس از بررسی مضامین مصاحبه‌ها و نیز با کمک مطالعات اسنادی، پارامترهای این لایه با تحلیل پستل بررسی می‌شوند. به عبارتی دیگر، شناسایی علل اجتماعی، تکنولوژیکی، اقتصادی، محیطی، سیاسی و... مرتبط با موضوع در این سطح با داده‌های مصاحبه مورد سؤال قرار می‌گیرند. در این لایه به این پرسش‌ها پاسخ می‌دهیم که تصاویر رایجی که در سطح لیتانی ساخته شده‌اند، چه علل اجتماعی دارند؟ و چه کسی باعث ایجاد این تصاویر می‌شوند؟ و همانطور که هافمن (۲۰۱۲) می‌گوید؛ در این سطح از دولت، خبرگان دانشگاهی و سایر افراد انتظار می‌رود که مسئله را حل کنند.

سطح سوم: سطح گفتمان یا جهان‌بینی است. در این سطح، فرض‌های عمیق‌تر، استدلالی، جهان‌بینی و ایدئولوژیک ناخودآگاه مشخص می‌شوند. در این سطح می‌توان به اکتشاف این امر پرداخت که چگونه ذی‌نفعان مختلف، لیتانی و نظام را می‌سازند. نکته کلیدی در سطح سوم این است که کدام موقعیت‌های عمیق‌تر، دیدگاه‌های پشت سر لیتانی و سیستم را شکل می‌دهند. ذی‌نفعان چه کسانی هستند؟ چگونه جهان‌بینی و باورهای پیچیده آن‌ها درباره خودشان، دیگران، آینده، زمان و فضا گفتمان‌های عمیق‌تری که در نهایت بحث را شکل می‌دهد، فراهم می‌نماید؟ این سطح در تعیین چگونگی مشروعیت یافتن دو سطح اول مهم و حیاتی است. وارد کردن یا حذف یک گفتمان خاص در نهایت می‌تواند امتیازات خاصی را به موضوعات و سناریوهایی که

1 Conway

2 Litany level

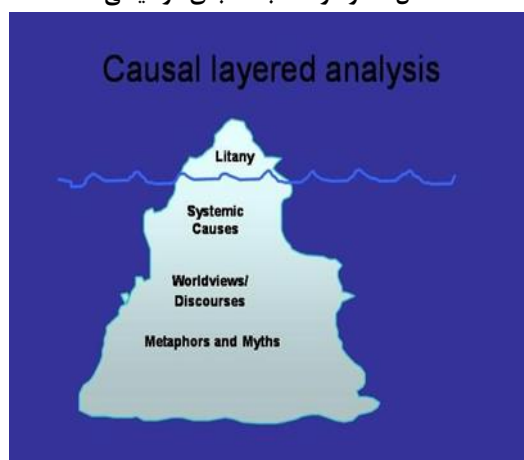
3 Hoffman

مشخص می‌شوند اعطا نماید. این سطح به دیدگاه‌ها و معرفت‌شناسی‌های دیگر اجازه می‌دهد تا ادعا نمایند که سناریوها چگونه شکل می‌گیرند.

سطح چهارم: سطح اسطوره - استعاره است که ابعاد احساسی ناخودآگاه را بیان می‌دارد. این سطح متکی بر مفروضات فرهنگی و تمدنی خاص درباره ماهیت زمان، عقلانیت و عاملیت می‌باشد و از همه مهم‌تر، برای تحلیل و تغییر آینده ضرورت دارد تا اسطوره‌ها یا جهان‌بینی‌های خاص که تا کنون گران‌بها بوده‌اند، از ذهن خارج شوند تا بدین طریق روش‌های جدید تفکر در مورد آینده یاد گرفته شود (هافمن، ۲۰۱۲).

در این روش موضوعات و مسائل به مثابه کوه یخی هستند (شکل ۱) که فقط بخش کوچکی از آن که همانا سطح لیتانی است، مشاهده می‌شود و لذا افراد بایستی در برنامه‌ریزی، سناریونویسی و کارگاه‌های آینده‌پژوهی بر اساس توانمندی‌های خود نسبت به شناسایی سطوح پایین‌تر که به لیتانی معنا و مفهوم می‌بخشند، اقدام نمایند.

شکل ۱. موضوعات به مثابه‌ی کوه یخی

نکته اساسی در روش تحلیل لایه‌ای علی این است که این روش درصدد کنار زدن سطح بالای کوه یخ برای تحلیل پایین دریا نیست؛ در واقع به تمام سطوح نیاز است تا تحقیقاتی ارزشمند و متحول‌ساز انجام گیرد. کولین روسو^۱ عناصر مختلف در تحلیل لایه‌ای علی را به شرح جدول ۳

1 Colin Russo

احصاء نموده است. در بررسی و تحلیل موضوعات و مسائل با استفاده از این روش، با حرکت به سوی اعماق (از لیتانی به سوی اسطوره و استعاره) عناصر و ابعاد مرتبط با تحلیل از نظر کمیت و کیفیت دچار تغییر می‌شوند؛ لذا استفاده‌کنندگان از این روش، برای تحلیل آینده‌های مرتبط با موضوع بایستی نسبت به این تغییرات آگاهی کافی داشته باشند.

جدول ۳. عناصر لایه‌های روش تحلیل لایه‌ای علی توسط کولین روسو (عنایت اله، ۱۳۸۸)

لایه اول	لایه دوم	لایه سوم	لایه چهارم
روندهای کمی مسائل؛ رویدادها موضوعات؛ پیش‌فرض‌ها پیشداوری بدون پرسش	علل اجتماعی تعبیر تحلیل موردی نقش مقامات شرح‌های فنی بدون پرسش	ساختار اجتماعی زبانی؛ فرهنگی؛ گفتمان فرض‌های عمیق‌تر نحوه بازنگری مسئله تحلیل گفتمان جهت خلق راهبرد؛ سناریوها پرسش از مسئله	استعاره؛ اسطوره داستان‌های عمیق ناخودآگاه؛ احساس بخشیدن به جهان‌بینی؛ طرح پرسش پرسش‌های معطوف به دگرگون‌سازی مسئله و نیاز به راهبرد برای این پرسش‌ها

تحلیل لایه‌ای علی مسئله هویت اجتماعی جوانان

برای بررسی مسئله هویت اجتماعی جوانان، براساس روش تحلیل لایه‌ای علی این موضوع در چهار سطح لیتانی، سیستمی، جهان‌بینی گفتمان و اسطوره یا استعاره مورد تحلیل قرار گرفت و عواملی که در چهار سطح فوق بر مسئله هویت اجتماعی جوانان تأثیرگذار می‌باشند، شناسایی و مورد بررسی قرار گرفتند، سپس دو پیشران مهم که بر مسئله هویت اجتماعی جوانان در آینده موثر هستند از مجموع مبانی نظری، تحقیقات مکتوب و داده‌های تجربی به دست آمد که دو سر طیف مدل با چهار سناریو را تشکیل می‌دهند.

جدول ۴. تحلیل لایه‌ای علی مسئله هویت اجتماعی جوانان

سطح تحلیل	موضوع یا مسئله
سطح لیتانی	سرگشتگی و بحران هویت؛ ایده آل‌گرایی؛ تعارض‌های مذهبی؛ شخصیت‌سازی؛ آزادی‌خواهی.
سطح علل نظام‌مند	ناپایداری و گسترش مشکلات سیاسی و اقتصادی کشور، ویژگی‌ها و خاصیت جوانی؛ ساختار سیاسی ایدئولوژیک؛ نقش الگوهای سنتی و سخت‌گیرانه‌ی خانواده و نظام آموزش و پرورش؛ انواع نابرابری‌های نابرابری‌های اقتصادی، اجتماعی و جنسیتی.
سطح گفتمان یا جهان‌بینی	هویت‌یابی؛ مدینه‌ی فاضله؛ کم‌رنگ شدن گفتمان مذهبی؛ گفتمان خودسازی؛ گفتمان برابری و آزادی.
سطح اسطوره - استعاره	میان زمین و آسمان ماندن؛ اتوپیا؛ عیسی به دین خودش، موسی به دین خودش؛ من و دیگری؛ ترازو.

داده‌های جدول فوق‌الذکر مطابق با آنچه به عنوان عناصر لایه‌های روش تحلیل لایه‌ای علی که توسط کولین روسو ارائه شده‌اند، از مصاحبه‌ها بعد از تحلیل تم استخراج شده‌اند. جدول ۴ نشان می‌دهد که در سطح لیتانی، پنج مؤلفه ظاهر شده‌اند. این پنج مؤلفه عبارتند از: سرگشتگی و بحران هویت، ایده آل‌گرایی، تعارض‌های مذهبی، شخصیت‌سازی و آزادی‌خواهی.

مؤلفه‌های ذکر شده باورها و تصاویری از آینده خانواده هویت اجتماعی جوانان در ایران در ذهن خبرگان را نشان می‌دهد. در ادامه جدول، ۶ سطح به عنوان علل نظام‌مند شناسایی شده‌اند، این مؤلفه‌ها به ترتیب علت‌های اجتماعی هر کدام از مؤلفه‌های سطح لیتانی را بیان می‌کنند. این شش سطح عبارتند از: ناپایداری و گسترش مشکلات سیاسی و اقتصادی کشور، ویژگی‌ها و خاصیت جوانی، ساختار سیاسی ایدئولوژیک، نقش الگوهای سنتی و سخت‌گیرانه خانواده و نظام آموزش و پرورش، و انواع نابرابری‌های اقتصادی، اجتماعی، جنسیتی.

بعد از سطح لیتانی پنج مقوله در سطح گفتمان یا جهان‌بینی مطرح شده است. در این لایه این پرسش مطرح شده که کدام جهان‌بینی، کدام ایدئولوژی و کدام گفتمان غالب در جامعه کنونی جاری است که باعث می‌شود چنان مسائل اجتماعی سر بر آورند و در جهت آنها به آنچنان تصاویر

غالبی در سطح لیتانی برسیم. مقولات سطح گفتمان به ترتیب عبارتند از: هویت‌یابی، مدینه فاضله، کم‌رنگ شدن گفتمان مذهبی، گفتمان خودسازی، و گفتمان برابری و آزادی. آخرین لایه در تحلیل لایه‌ای علی، سطح استعاره‌ها و اسطوره‌ها است که به‌عنوان عمیق‌ترین و پیچیده‌ترین سطح، جایگاه بیان احساسات است. پیچیدگی این لایه از چند منظر قابل تأمل است. اول آنکه احساسات وقتی به‌صورت جمعی مدنظر قرار گیرند، پای محقق را به حوزه روانکاوی اجتماعی و بررسی ناخودآگاه جمعی باز می‌کند و دوم آنکه هر دو واژه اسطوره و استعاره خود پیچیده و چندبعدی هستند. بر اساس آنچه از تحلیل لایه‌ای علی به دست آمد، تحلیل اسطوره در پنج مؤلفه مطرح شد که عبارتند از: میان زمین و آسمان ماندن، اتوپیا، عیسی به دین خودش، موسی به دین خودش، و من و دیگری.

اولین مؤلفه سطح لیتانی سرگشتگی و بحران هویت است؛ انسان در ابتدای ورود به دوره جوانی، به موازات احساس نیاز به داشتن یک هویت مستقل، از نظر ذهنی نیز دچار یک تحول بی‌سابقه مهمی می‌شود. ارزش‌های نسبتاً ثابت دوره کودکی فرو می‌ریزد، بدون این که نظام فکری و ارزشی خاصی جایگزین آن شود؛ در نتیجه جوان با یک بحران فکری و فرهنگی و به نوعی سرگشتگی مواجه می‌گردد. دلیل این امر آن است که نه همچون گذشته از طریق همانندسازی رفتار و عملکردهای خود به دیگران، می‌تواند به اعمال خود نظام منسجمی بخشد و نه از ایده و نظام فکری و ارزشی مستقلی برخوردار است تا در هر مورد مستقلاً تصمیم‌گیری خاصی داشته باشد. در چنین موقعیتی اگر جوان از شرایط مناسب فکری و روحی و روانی نیز محیط فرهنگی و آموزشی شایسته‌ای برخوردار نباشد، در گزینش مسیر درست و انتخاب هویت واقعی دچار مشکل می‌گردد. علت اجتماعی سرگشتگی و بحران هویت جوانان، ناپایداری و گسترش مشکلات سیاسی و اقتصادی کشور (مانند کمبود شغل و بیکاری جوانان، نبود امکان ازدواج، ادامه تحصیل در کنار مسائل اقتصادی به‌ویژه مشکلات مسکن، نرخ تورم بالا در کنار تحریم‌های اقتصادی و...) است.

دولت‌ها در شعار، وعده تأمین امنیت و معاش به جوانان می‌دهند اما در عمل، مشکلات معیشتی و گرانی روز به روز شرایط زندگی را برای جوانان سخت‌تر می‌کند. نبود شغل و امنیت اقتصادی قدرت تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی را از جوان می‌گیرد. جوانان به‌صورت بی‌برنامه، بی‌سیاست و

بدون زیرساخت در جامعه رها شده‌اند؛ با توجه به ناکامی‌هایی که این قشر با گسترش مشکلات سیاسی و اقتصادی با آن روبه‌رو است، باورهایشان دچار تزلزل شده و با سرگشتگی و نوعی بحران هویت روبه‌رو شده‌اند. در سطح گفتمان، گفتمان هویت‌یابی اشاره به راهبردها یا فرآیندهای برخورد با سرگشتگی و بحران هویت دارد. با توجه به شرایط اقتصادی، فرهنگی و سیاسی عصر حاضر می‌توان پیش‌بینی کرد که در آینده هویت جوانان بیش از هر چیز، در معرض دگرگونی و مخاطره قرار خواهد گرفت. در این صورت سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان حوزه جوانان با تصویب قوانینی در جهت حمایت همه‌جانبه از جوانان و استفاده بهینه از قابلیت‌ها و شایستگی‌های جوانان، می‌توانند در جهت هویت‌یابی جوانان و جلوگیری از بحران هویت این گروه مهم از جامعه گام بردارند. در سطح اسطوره و استعاره می‌توان از ضرب‌المثل «میان زمین و آسمان ماندن» یاد کرد که به حالت سرگشتگی و سرگردانی جوانان که ناشی از ناپایداری شرایط کشور است، اشاره دارد.

سطح لیتانی بعدی، ایده‌آل‌گرایی است که علت نظام‌مند آن ویژگی‌ها و خاصیت جوانی است. جوانان در ابتدای جوانی، ایده‌آل‌هایی مانند سودای بهترین شغل، بهترین خانه، بهترین تحصیلات و... را دارند تا از این طریق در میان گروه دوستان خود کسب هویت اجتماعی کنند و این ایده‌آل‌ها گاه معقول و سازگار و نیز گاه نامعقول است. به نظر می‌رسد که آن‌ها، یک توهم برجسته‌ی معاصر را در ذهن خود نهادینه می‌کنند؛ این که هر چیزی، از جمله خودشان باید بی‌نقص باشند. ایده‌آل‌گرایی در سویی نامعقول آن جوانان را به تلاش برای رسیدن به یک ایده‌آل دست نیافتنی یا اهداف غیرواقع‌بینانه سوق می‌دهد و تأثیرات منفی بر هویت اجتماعی آنان دارد در حالیکه ایده‌آل‌گرایی معقول یا سازگار می‌تواند به جوان برای رسیدن به اهداف خود انگیزه بدهد و باعث شود که این افراد از تلاش خود لذت ببرند. جوانان در طلب شخصیت و کسب عزت نفس می‌باشند و مایل هستند تا هر چه زودتر شخصیتی ثابت و مستقل برای خود بسازند و موجبات رشد خود را فراهم نمایند و صلاحیت‌های لازم را برای پذیرش در جامعه به‌دست آورند. جوانان در ابتدای جوانی و ساخت هویت اجتماعی خود، در سطح استعاری به دنبال مدینه فاضله یا اتوپیای افلاطون^۱ هستند.

1 Plato

سومین سطح لیتانی تعارض‌های مذهبی است؛ همانطور که قبلاً گفته شد هویت دینی از انواع هویت اجتماعی است. احراز هویت دینی برای نسل جوان، به منزله تقویت روحیه امیدواری و نشاط برای آینده‌ای بهتر است، همچنین هویت دینی می‌تواند به زندگی فرد و اجتماع جهت دهد و یک زندگی هدفمند و را برای او ترسیم کند. اما این نکته را نباید از نظر دور داشت که در عصر ارتباطات و با جهانی شدن همه عرصه‌های زندگی بشری از جمله فرهنگ و مذهب، جوان مذهب تقلیدی را نمی‌تواند با همه وجودش بپذیرد؛ با خود کلنجار می‌رود که کدام عقیده، کدام مذهب، کدام دین و کدام فلسفه زندگی را بپذیرد. در دوره جوانی، اعتقادات فرد با علامت سؤال و کنجکاوی بسیار و در پاره‌ای موارد با تعارض روبرو می‌شود؛ علت اجتماعی این امر ساختار سیاسی ایدئولوژیک حاکم بر کشور ما است. اگر اسم حکومت، دینی باشد و بعد از جانب این حکومت چه به طور مستقیم توسط خود حکومت و چه به هر دلیل بیرونی دیگری مثلاً تحریم، یا هر چیزی جوان دچار مشکل شود و حکومت را ببینند، دچار تعارض در باورهای دینی و مذهبی می‌شوند.

تفاوت بین رفتار و گفتار علما، روحانیون و مسئولان در جامعه دینی ما، اعتقادات و باورهای دینی که جوانان در خانواده، نظام آموزش و پرورش و رسانه ملی آموزش دیده‌اند را کم‌رنگ و دچار تزلزل می‌کند و ما با کم‌رنگ شدن گفتمان مذهبی در جوانان رو به رو هستیم؛ نتیجه این تزلزل و بروز تعارض در باورهای دینی ضرب المثل «عیسی به دین خودش، موسی به دین خودش» می‌باشد که در نتیجه آن جوان از آموخته‌های مذهبی تعلیم داده شده توسط خانواده و سیستم آموزشی فاصله می‌گیرد و در پی کسب هویت دینی مورد علاقه و انتخاب خودش است. راهکار این موضوع، تلاش مسئولان و علمای دینی در جهت هم‌راستا کردن رفتار و گفتارشان و رعایت اخلاقیات در هر دو سطح مذکور است.

چهارمین سطح لیتانی، شخصیت‌سازی است که علت اجتماعی یا نظام‌مند آن نقش الگوهای سنتی و سخت‌گیرانه خانواده و نظام آموزش و پرورش است. به اعتقاد وین و وایت، هویت اجتماعی از طریق نهادهای اجتماعی از قبیل مدرسه، محیط‌های کار و فعالیت‌های تفریحی (هم در سطح مشارکت و هم در سطح مشاهده‌گری) امکان‌پذیر است. بنابراین، نهادهای اجتماعی باید با مشارکت دادن افراد، به آنان احساس هویت بخشند؛ زیرا هویت به ارتباط اجتماعی و روابط افراد

با ارزش‌ها و ایدئولوژی‌های مسلط مربوط است (وین و وایت^۱، ۱۹۹۷: ۸۱). این در حالی است که در ایران، پیش از دوره جوانی عاملان جامعه‌پذیری مانند خانواده و مدرسه با الگوهای سنتی و نسبتاً سخت‌گیرانه و قوانین و قواعد خاص خود، الگوهای رفتاری و شخصیتی آنان را شکل داده‌اند اما با ورود به جامعه گسترده دانشگاه، محل کار و .. پس از دوران مدرسه و کم‌رنگ شدن نظارت خانواده و کسب استقلال بیش‌تر، جوان امروزی علاقمند به شکل دادن یک شخصیت نوین و انتخاب سبک زندگی خود مطابق با اقتضائات جامعه و جهان فعلی برای خود است. در اینجا شاهد شکل‌گیری گفتمان خودسازی برای هویت جوانان هستیم؛ چرا که دوره جوانی فرصت رشد و کمال است و جوان می‌خواهد به نحو احسن از این دوره بهره‌برد و برای شناخت اسرار و رموز آن نهایت تلاش خود را بکند تا به هویتی مستقل دست پیدا کند. در سطح استعاره مفهوم من و دیگری، برای اشاره به تمایل جوان به فاصله گرفتن از دیگری یا دیگران اثرگذار در تصمیم‌گیری‌ها و هویت‌سازی وی استفاده شده است.

آخرین مؤلفه سطح لیتانی آزادی‌خواهی است. یکی از تمایلات و خصیصه‌هایی که در دوران جوانی شدت می‌یابد، علاقه به آزادی‌خواهی بی‌حد و حصر و برابری است. آزادی بیان و ابراز عقیده، و آزادی در نوع پوشش و حجاب از مهم‌ترین مطالبه‌گری‌های جوان امروز در رابطه با آزادی است. مطلب دیگر آنکه در جامعه امروز ایران ما با انواع نابرابری‌های اقتصادی (نابرابری در توزیع درآمد یا ثروت، مناصب شغلی با درآمد بالا، امکان استفاده از رانت اقتصادی یا سیاسی برای تعدادی از مناصب یا مشاغل و...)، اجتماعی (یکی از معضلات پیچیده و چند بُعدی است که در نتیجه فقر، نابرابری اقتصادی و شکاف طبقاتی ناشی از آن در جامعه ما پدید آمده)، جنسیتی (نابرابری در درآمد، فرصت‌ها، آموزش، دسترسی به اشتغال رسمی و .. برای مردان و زنان) روبه‌رو هستیم. نابرابری در طول زمان ماندگار می‌شود و تلاش کسانی که در رده‌های بالای جامعه هستند به پایداری آن کمک می‌کند. راهکار این موضوع را ولتر^۲ فیلسوف فرانسوی به خوبی بیان می‌کند: آن‌جا که ویژگی جامعه به گونه‌ای است که نابرابری می‌آفریند، هدف حکومت باید برقراری برابری باشد (جهانیان، ۱۳۸۱: ۱۰۵). در عصر جهانی شدن و فناوری‌های ارتباطی جایی برای تبعیض و نابرابری باقی نمی‌ماند و در این زمینه تمامی اقشار جامعه باید دست به دست هم

1 Wyn and White

2 Voltaire

دهند تا فرهنگ‌سازی برای برقراری برابری در همه سطوح صورت بگیرد و حتی در برخی موارد تغییراتی نیز در برخی قوانین در راستای آزادی و برابری صورت بگیرد؛ مانند برقراری شایسته‌سالاری برای کسب مشاغل یا بازبینی در برخی قوانین فرهنگی-اجتماعی. در این سطح گفتمان برابری و آزادی مطرح می‌شود، آرمان برابری مانند آزادی از پیشینه‌دارترین آرمان‌های بشری است که در تمام ادوار بشری انسان‌ها بر آن پای فشرده‌اند. نماد برابری طلبی ترازو است که در سطح استعاره از آن یاد می‌شود.

تدوین چهار سناریو در موضوع هویت اجتماعی جوانان بر اساس تحلیل لایه‌ای علی

همان‌گونه که عنوان شد، تحلیل لایه‌ای علی موجب می‌گردد تا با حرکت به عمق لایه‌های مرتبط با مسئله با موضوع مورد نظر، موضوع و ابعاد آن بیش‌تر شکافته شود و سناریوهای مربوط به آینده آن نیز بهتر و عمیق‌تر طراحی گردد (قنبری، ۱۳۹۴: ۳۷). در این مقاله از میان پیشران‌های مختلفی که می‌توانند مسئله یا موضوع هویت اجتماعی جوانان را تحت تأثیر قرار دهند، دو پیشران مهم از مجموع مبانی نظری، تحقیقات مکتوب و داده‌های تجربی به‌دست آمد که دو سر طیف مدل با چهار سناریو را تشکیل می‌دهند و عبارتند از: باورها و ذهنیت اجتماعی و بحران‌های اقتصادی سیاسی. در این مرحله با ذهنیت نظری و نه چارچوب نظری و مفهومی، طی مراحل به اکتشاف آینده‌های محتمل از انبوهی از آینده‌های ممکن پرداخته است (موسوی‌نیا، ۱۳۹۸: ۱۷۶) که بر اساس آن سناریوها ارائه شده است و در سناریونویسی از دو روش طوفان فکری و انگیزش ذهنی استفاده شده است. وندل بل^۱ بر این باور است که آینده پژوهی در پی شناسایی، ابداع، ارائه، آزمون و ارزیابی آینده‌های ممکن و محتمل است تا بر پایه ارزش‌های جامعه، آینده‌های مرجح را انتخاب و برای پی‌ریزی ساخت مطلوب‌ترین آینده کمک کند (نیازی و همکاران، ۱۴۰۰؛ به نقل از فریدونی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۰۸).

همان‌طور که در شکل شماره ۲ قابل مشاهده است، در دو سر طیف پیشران باورها و ذهنیت اجتماعی، ایده آل‌گرایی و واقع‌گرایی برای کسب هویت اجتماعی قرار دارد. ایده آل‌گرایی بدون ملاحظه واقعیت‌ها، به خیال‌پردازی و توهم خواهد انجامید. وقتی جوان دنبال یک مقصود و

1 Wendell Bell

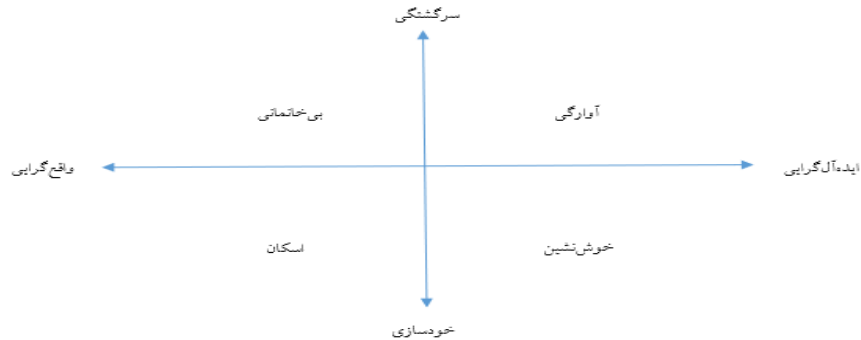
ایده‌آلی حرکت می‌کند، واقعیت‌های اطراف خود را باید بسنجد و بر طبق آن واقعیت‌ها برنامه‌ریزی کند. بدون دیدن واقعیت‌های جامعه تصور ایده‌آل‌ها خیلی تصور درست و صحیحی نخواهد بود، چه برسد به دستیابی به ایده‌آل‌ها.

در دو سر طیف پیران بحران‌های اقتصادی سیاسی، سرگشتگی و خودسازی در جریان کسب هویت اجتماعی قرار دارد. شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان در تعامل با جامعه و نظام اجتماعی به وجود خواهد آمد. به همین سبب، تعامل ارتباطی و فهم و درک متقابل جوانان و نظام اجتماعی نسبت به هم‌دیگر ضروری و مهم است تا به ویژه جوانان احساس کنند که در نظام اجتماعی ایران دارای ارزش، اهمیت و جایگاه کاربردی‌اند. هویت جدای از جامعه نیست و مطابق با نظریه گیدنز^۳ و جنکینز^۴، هویت حاصل دیالکتیک درونی-بیرونی یا دیالکتیک بین فرد و جامعه است. در شرایط کنونی جامعه ایران با وجود بحران‌های سیاسی و اقتصادی کشور، در صورتی که اقدامی در راستای حل مشکلات بیکاری، کمبود شغل، مسکن، گرانی ناشی از تحریم‌ها و... صورت نگیرد، شاهد سرگشتگی جدی و بحران هویت بیش از پیش در آینده برای جوانان هستیم. یک راهکار برای رسیدن به خودسازی برای کسب هویت اجتماعی، اجازه‌کنشگری بیش‌تر و مشارکت ساختاری جوانان از طریق سازمان‌ها و نهادهای تصمیم‌گیر در سطح کلان نظام اجتماعی است تا کلیت کنش‌های جوانان در نظام اجتماعی تجلی پیدا کند و زمینه‌های بر ساخت مناسب شکل‌گیری احساس هویت اجتماعی آنان نسبت به نظام اجتماعی فراهم شود. در غیر این صورت، ممکن است به جای تعامل مشترک جوانان با نظام اجتماعی، جوانان به تقابل با نظام اجتماعی روی آورند. از طرفی به علت نیاز حیاتی جوانان به احساس هویت اجتماعی باید شاهد گرایش جوانان به زمینه‌های ساختاری نظام‌های اجتماعی بیگانه در تشکیل هویت اجتماعی آنان باشیم.

3 Giddens

4 Jenkins

شکل ۲. سناریوهای مرتبط با آینده هویت اجتماعی جوانان

۱. سناریوی اول: در این سناریو مفهوم آوارگی مطرح است. جوانی که به دنبال نیل به موفقیت در همه عرصه‌های زندگی به گونه‌ای ایده‌آل و غیرمعقول است و اهدافی غیر قابل دسترس، در کوتاه مدت و بلند مدت دارد، با بحران و سرگشتگی مواجه شده و به آواره‌ای می‌ماند که به آزمون و خطا و کسب تجربه‌های متعدد پرداخته که از جمله عوارض این وضعیت، بیهوده تلف کردن وقت و از دست دادن فرصت‌ها است. در این سناریو جوان با نوعی آشفتگی هویت روبه‌رو شده و از خود بیگانه است، در تصمیم‌گیری‌هایش ناکام می‌ماند در نتیجه دچار سرگشتگی در اکثر موضع‌گیری‌ها می‌شود. برای چنین فردی مهم نیست که سرمایه اصلی زندگی را که عبارت از لحظات عمر است، چگونه از دست می‌دهد. اغلب افرادی که به سردرگمی هویت دچار هستند دارای شخصیت بسیار منفعلی هستند که علت این امر آن است که از جهان‌بینی و نظام ارزشی ثابتی برخوردار نیستند و اعمال و رفتار و ارزش‌های خود را براساس دیدگاه‌های دیگران تنظیم می‌کنند. روشن است در این حد اهمیت قائل شدن به داوری‌های معقول و غیرمعقول دیگران و احساس خودکم‌بینی، زمینه‌ای برای نفوذ اندیشه‌ها و ارزش‌های غلط دیگران است و چنین فردی ثبات ندارد؛ چون برای کسب هویت ایده‌آل خود، همواره خودش را با دیگری مقایسه می‌کند.

۲. سناریوی دوم: در این سناریو مفهوم بی‌خانمانی مطرح است. در این موقعیت جوان برای کسب هویت اجتماعی با نوعی سرگشتگی روبه‌رو است. در این حالت جوان برای ساختن هویت خود، در یک زمان با دو گروه از امور درگیر است. از سویی باید با آنچه از خانواده و تعلیمات

نظام آموزش و پرورش آموخته، سازگار شود و از سویی دیگر ناگزیر از سازگاری با نظام‌های بیرونی است. تفاوت این سناریو با سناریوی پیشین در بحث هدفمندی جوانان است. در این سناریو جوان در کنار سردرگمی، هدفی در دسترس را دنبال می‌کند اما در سناریوی پیشین، اهدافی غیرقابل دسترس را دنبال می‌کند.

۳. سناریوی سوم: در این سناریو مفهوم اسکان مطرح است. جوانی که برای کسب هویت واقع‌گرا، خودمحور، مستقل و محافظه‌کار است و به تعبیر گیدنز بین هویت‌های اولیه (مثل خود بودن یا جنسیت) و هویت‌های ثانویه (مانند هویت اجتماعی یا ملی) او سازگاری برقرار است. همانطور که گیدنز معتقد است هویت حاصل دیالکتیک درونی-بیرونی یا دیالکتیک بین فرد و جامعه است.

۴. سناریوی چهارم: در این سناریو مفهوم خوش‌نشین مطرح است. حالتی که در آن جوان برای کسب هویت در عین خودسازی، تلاش و سخت‌کوشی، آرمان و ایده‌آلی نسبتاً معقول و قابل دسترس را بیش از آنچه قابلیت رسیدن به آن را دارد، دنبال می‌کند و در عین حال به دنبال خوشی و لذت یا همان خوش‌نشینی است. برای رسیدن به آرمان‌ها باید تلاش کرد، ولی نباید شتاب‌زده بود و بی‌برنامه کار کرد. برنامه‌ریزی درست برای رسیدن به هویت آرمانی، توجه به مراحل دستیابی به آرمان‌ها و پله به پله پیش‌رفتن را می‌طلبد. باید با توجه به واقعیت‌ها راه رسیدن به آرمان‌ها را پیدا کنیم و مرحله به مرحله برنامه‌ریزی کنیم و گام‌ها را محکم و مطمئن برداریم. اگر انسان بدون آشنایی با راه حرکت کند به نقطه‌هایی می‌رسد که راه جلو رفتن و عقب ماندن ندارد و با زحمت زیاد باید خودش را از مشکل خلاص کند.

یافته‌های پژوهش

هویت اجتماعی تعریفی است که افراد بر مبنای عضویت در گروه‌های اجتماعی از خویشتن دارند و نیز تمامی ویژگی‌ها و رفتارهایی که تمایز میان ما و آن‌ها می‌گذارند، مؤلفه‌های هویت اجتماعی به شمار می‌روند. هویت در دوران اخیر، به یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین مسائل حوزه‌های مختلف فرهنگ و زندگی مردم در جوامع جدید به ویژه در کشورهایمانند ایران تبدیل شده است. پرداختن به موضوع هویت اجتماعی به‌ویژه بررسی آن در بین گروه جوانان از

آن روی اهمیت و ضرورت دارد که بسیاری از صاحب‌نظران شکل‌گیری هویت را مرحله‌ی بحرانی دوره‌ی جوانی می‌دانند و بر این باورند که برجسته شدن هویت یکی از وجوه و ابعاد جوانی است. هدف اصلی این پژوهش تحلیل آینده‌ی هویت اجتماعی جوانان در ذهن خبرگان جامعه‌شناسی بوده است. در این راستا با بهره‌گیری از روش تحلیل علی لایه‌ای، به لایه‌های مختلف توجه شده است و به تحلیل‌ها و سازوکارهای سطحی اکتفا نشده است و همه در راستای یک هدف است و آن آینده‌پژوهی هویت اجتماعی جوانان است.

به طور کلی یافته‌های پژوهش‌های تجربی انجام شده در ایران درباره‌ی هویت نشان می‌دهند که:

۱. مفاهیم و مقوله‌های متعدد بر شکل‌گیری هویت ایرانی - اسلامی جوانان عبارتند از: عوامل فردی، عوامل خانوادگی، عوامل فرهنگی، عوامل اجتماعی و عوامل سیاسی - اقتصادی؛
 ۲. میزان پایین شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان دانشجو نسبت به نظام اجتماعی، در اثر ضعف تأثیرات کارکردی نظام اجتماعی در بساخت هویت اجتماعی پدیدار می‌شود؛
 ۳. هویت گروهی نقش تعیین‌کننده‌ای در میزان فعالیت‌های گروهی، تفریحی و علاقه‌مندی‌های ورزشی جوانان و همچنین میزان نگرش‌های مدرن در آن‌ها دارد؛
 ۴. ویژگی‌های ادراکی و ویژگی‌های عملکردی مؤثر بر نشانه‌های شهری می‌تواند موجب ارتقای هویت اجتماعی جوانان گردد؛
 ۵. بین ابعاد جهانی شدن و هویت اجتماعی جوانان رابطه‌ی معناداری وجود دارد؛
 ۶. بین میزان استفاده‌ی جوانان از شبکه‌های اجتماعی مجازی و چالش در هویت فرهنگی آن‌ها رابطه‌ی معنادار وجود دارد.
- به گفته‌ی جنکینز، هویت اجتماعی درک ما از این مطلب است که چه کسی هستیم و دیگران کیستند و از آن طرف، درک دیگران از خودشان و افراد دیگر چیست. از این رو هویت اجتماعی نیز همانند معنا ذاتی نیست، و محصول توافق و عدم توافق است، و می‌توان در باب آن نیز به چون و چرا پرداخت. هویت حاصل دیالکتیک درونی - بیرونی یا دیالکتیک بین فرد و جامعه است.

از نظر گیدنز هویت عبارت است از خود آن طوری که شخص از خودش تعریف می کند و به آن آگاهی دارد، گیدنز نیز در نظریات خود به دنبال آن است که بر روی شکاف میان فرد و جامعه و کنش و ساختار پل بزند و فرایندهای هویت یابی و هویت سازی را در دوران مدرن با در نظر گرفتن تأثیرات دو سویه افراد و ساختارهای اجتماعی تبیین نماید؛ بنابراین از نظر گیدنز، هویت سیال و انعطاف پذیر بوده و در کنار تأثیر عوامل اجتماعی، فرهنگی، ساختاری بر آن، فرد نیز در شکل دهی و بازنگری آن نقش دارد.

در این پژوهش از روش تحلیل لایه ای علی استفاده شده است؛ روش تحلیل لایه ای علی اجازه کالبدشکافی گذشته و حال را برای ایجاد آینده های بدیل می دهد تا این که فقط به پیش بینی ساده آینده مشخص بر اساس دیدگاه تجربه گرایی محدود پرداخته شود. تحلیل لایه ای علی که نه برای پیش بینی آینده، بلکه برای خلق فضاهای تحول ساز جهت خلق آینده های بدیل است و کم تر به پیش بینی یک آینده ی خاص می پردازد و بیش تر به گشودن فضای حال و گذشته جهت خلق آینده های بدیل می پردازد.

به طور کلی برای بررسی مسئله ی هویت اجتماعی جوانان، براساس روش تحلیل لایه ای علی این موضوع در چهار سطح لیتانی، سیستمی، جهان بینی گفتمان و اسطوره یا استعاره مورد تحلیل قرار گرفت. در پژوهش حاضر پس از مصاحبه با خبرگان جامعه شناسی درباره ی هویت اجتماعی جوانان، تحلیل مضمون و تحلیل لایه ای علی مصاحبه ها در چهار سطح لیتانی، علل نظام مند، گفتمان و استعاره یا اسطوره، چهار سناریو بر اساس دو پیشران باورها و ذهنیت اجتماعی و بحران های اقتصادی - سیاسی در نظر گرفته شدند. به طور کلی، یافته های تجربی این پژوهش نشان دادند که:

۱. در سطح لیتانی، پنج مؤلفه ظاهر شده اند؛ این پنج مؤلفه عبارتند از: سرگشتگی و بحران هویت، ایده آل گرایی، تعارض های مذهبی، شخصیت سازی و آزادی خواهی؛
۲. علل نظام مند که علت های اجتماعی هر کدام از مؤلفه های سطح لیتانی را بیان می کنند عبارتند از: ناپایداری و گسترش مشکلات سیاسی و اقتصادی کشور، ویژگی ها و خاصیت جوانی، ساختار سیاسی - ایدئولوژیک، نقش الگوهای سنتی و سخت گیرانه ی خانواده و نظام آموزش و پرورش، و انواع نابرابری های اقتصادی، اجتماعی، جنسیتی؛

۳. در سطح گفتمان یا جهان‌بینی این پرسش مطرح شده که کدام جهان‌بینی، کدام ایدئولوژی و کدام گفتمان غالب در جامعه کنونی جاری است که باعث می‌شود چنان مسائل اجتماعی سر برآورند و در جهت آن‌ها به آنچنان تصاویر غالبی در سطح لیتانی برسیم. مقولات سطح گفتمان به ترتیب عبارتند از: هویت‌یابی، مدینه‌ی فاضله، کم‌رنگ شدن گفتمان مذهبی، گفتمان خودسازی، و گفتمان برابری و آزادی؛

۴. بر اساس آنچه از تحلیل لایه‌ای علی به دست آمد، تحلیل اسطوره در پنج مؤلفه مطرح شد که عبارتند از: میان زمین و آسمان ماندن، اتوپیا، عیسی به دین خودش، موسی به دین خودش، و من و دیگری.

از علل اجتماعی سرگشتگی و بحران هویت جوانان، ناپایداری و گسترش مشکلات سیاسی و اقتصادی کشور (مانند کمبود شغل و بیکاری جوانان، نبود امکان ازدواج، ادامه تحصیل در کنار مسائل اقتصادی به‌ویژه مشکلات مسکن، نرخ تورم بالا در کنار تحریم‌های اقتصادی و ...) است. با توجه به شرایط اقتصادی، فرهنگی و سیاسی عصر حاضر می‌توان پیش‌بینی کرد که در آینده هویت جوانان بیش از هر چیز، در معرض دگرگونی و مخاطره قرار خواهد گرفت. در سطح اسطوره و استعاره می‌توان از ضرب المثل «میان زمین و آسمان ماندن» یاد کرد که به حالت سرگشتگی و سرگردانی جوانان، ناشی از ناپایداری شرایط کشور، اشاره دارد. جوانان در ابتدای جوانی، ایده‌آل‌هایی مانند سودای بهترین شغل، بهترین خانه، بهترین تحصیلات و... را دارند تا از این طریق در میان گروه دوستان خود کسب هویت اجتماعی کنند. هنگامی که این ایده‌آل‌گرایی در جامعه پاسخ نمی‌یابد جوانان دچار بحران هویت می‌شوند.

در سومین سطح لیتانی تعارض‌های مذهبی قرار دارند. اساساً جهانی شدن تعارض‌ها و کشمکش‌ها در هویت دینی جوانان را افزایش داده است. ساختار سیاسی و ایدئولوژیک حاکم بر کشور نیز به علت ضعف در کارآمدی‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود، باعث تشدید تعارض در باورهای دینی و مذهبی جوانان شده است. همچنین، تفاوت بین رفتار و گفتار علما، روحانیون و مسئولان در جامعه‌ی ما، اعتقادات و باورهای دینی جوانان را که توسط نظام آموزش و پرورش و رسانه‌های ملی تربیت شده‌اند را کم‌رنگ و دچار تزلزل می‌کند. چهارمین سطح لیتانی، شخصیت‌سازی است که علت اجتماعی یا نظام‌مند آن نقش الگوهای سنتی و

سخت گیرانه خانواده و نظام آموزش و پرورش است. این سخت گیری باعث می شود جوانان به دنبال کسب هویت های فردی خودشان باشند و از هویت های آمرانه فاصله بگیرند. آخرین مؤلفه سطح لیتانی آزادی خواهی است. یکی از تمایلات و خصیصه هایی که در دوران جوانی شدت می یابد، علاقه به آزادی خواهی بی حد و حصر و برابری است. آزادی بیان و ابراز عقیده، و آزادی در نوع پوشش و حجاب از مهم ترین مطالبه گری های جوان امروز در رابطه با آزادی است.

در مجموع از میان پیشران های مختلفی که می توانند مسئله یا موضوع هویت اجتماعی جوانان را تحت تأثیر قرار دهند، دو پیشران مهم به دست آمد دو سر طیف مدل با چهار سناریو را تشکیل می دهند که عبارتند از: باورها و ذهنیت اجتماعی و بحران های اقتصادی - سیاسی.

بر مبنای یافته های پژوهش ما: ۱. ایده آل گرایی در میان جوانان، بدون ملاحظه ی واقعیت ها، به خیال پردازی و توهم خواهد انجامید؛ ۲. شکل گیری هویت اجتماعی جوانان، در تعامل با جامعه و نظام اجتماعی به وجود خواهد آمد؛ به همین سبب، تعامل ارتباطی و فهم و درک متقابل جوانان و نظام اجتماعی نسبت به همدیگر ضروری و مهم است تا به ویژه جوانان احساس کنند که در نظام اجتماعی ایران دارای ارزش، اهمیت و جایگاه کاربردی اند؛ ۳. در شرایط کنونی جامعه ایران با وجود بحران های سیاسی و اقتصادی کشور، در صورتی که اقدامی در راستای حل مشکلات بیکاری، کمبود شغل، مسکن، گرانی ناشی از تحریم ها و غیره صورت نگیرد، شاهد سرگشتگی جدی و بحران هویت بیش از پیش در آینده برای جوانان خواهیم بود.

در همین راستا، چهار سناریو در مورد هویت جوانان قابل ذکر و پیش بینی هست:

سناریوی اول: در این سناریو مفهوم آوارگی مطرح است. جوانی که به دنبال نیل به موفقیت در همه عرصه های زندگی به گونه ای ایده آل و غیرمعقول است و اهدافی غیر قابل دسترس، در کوتاه مدت و بلند مدت دارد، با بحران و سرگشتگی مواجه شده و به آواره ای می ماند که به آزمون و خطا و کسب تجربه های متعدد پرداخته که از جمله عوارض این وضعیت، بیهوده تلف کردن وقت و از دست دادن فرصت ها است؛

سناریوی دوم: در این سناریو مفهوم بی خانمانی مطرح است. در این موقعیت جوان برای کسب هویت اجتماعی با نوعی سرگشتگی روبه رو است. در این حالت جوان برای ساختن هویت خود، در یک زمان با دو گروه از امور درگیر است. از سویی باید با آنچه از خانواده و تعلیمات

نظام آموزش و پرورش آموخته، سازگار شود و از سوی دیگر ناگزیر از سازگاری با نظام‌های بیرونی است؛

سناریوی سوم: در این سناریو مفهوم اسکان مطرح است. جوانی که برای کسب هویت واقع‌گرا، خودمحور، مستقل و محافظه‌کار است و به تعبیر گیدنز بین هویت‌های اولیه و هویت‌های ثانویه‌ی او سازگاری برقرار است؛

سناریوی چهارم: در این سناریو مفهوم خوش‌نشین مطرح است؛ حالتی که در آن جوان برای کسب هویت در عین خودسازی، تلاش و سخت‌کوشی، آرمان و ایده‌آلی نسبتاً معقول و قابل دسترس را بیش از آن‌چه قابلیت رسیدن به آن را دارد، دنبال می‌کند و در عین حال به دنبال خوشی و لذت یا همان خوش‌نشینی است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

به طور کلی مقایسه‌ی بین پژوهش‌های گذشته و پژوهش حاضر نشان می‌دهد که نتایج پژوهش حاضر هم‌راستا با پژوهش اشرفی و همکاران (۱۳۹۸) است؛ بنا بر نظر اشرفی و همکاران میزان پایین شکل‌گیری هویت اجتماعی جوانان دانشجو نسبت به نظام اجتماعی، در اثر ضعف تأثیرات کارکردی نظام اجتماعی در بر ساخت هویت اجتماعی بوده است. در پژوهش حاضر نیز از جمله عوامل سرگشتگی و بحران هویت جوانان به ناکامی‌هایی که این قشر با گسترش مشکلات سیاسی و اقتصادی با آن روبه‌رو است مربوط می‌شود. همین موضوع در پژوهش راشدی و همکاران (۱۳۹۹) ذکر شده است؛ به این دلیل که عوامل سیاسی - اقتصادی (ضعف اعتماد سیاسی و حمایت‌های کلان‌سیستم) را عاملی مؤثر بر شکل‌گیری هویت ایرانی - اسلامی جوانان می‌داند.

نتایج پژوهش افشارکهن و رضایی کرماجانی (۱۳۹۶) نیز نشان می‌دهد که جوانان براساس هویت اجتماعی‌شان سبک زندگی متفاوتی دارند. همان‌طور که در نتایج پژوهش حاضر مطابق با گفتمان خودسازی، بر علاقه‌مندی جوان امروزی به شکل دادن یک شخصیت نوین و انتخاب سبک زندگی خود با اقتضائات جامعه و جهان فعلی برای خود رسیدیم.

پژوهش مولایی و همکاران (۱۳۹۶) نیز نشان داد که هویت اجتماعی در بین پسران و دختران متفاوت است، همان طور که در پژوهش حاضر در بحث گفتمان برابری و آزادی، نابرابری جنسیتی (نابرابری در درآمد، فرصت‌ها، آموزش، دسترسی به اشتغال رسمی و غیره برای مردان و زنان) به عنوان یکی از علل اجتماعی آزادی‌خواهی برای جوانان ذکر شد.

سخن نهایی آن که استفاده از روش تحلیل لایه‌ای علی می‌تواند در درک عمیق و تعاملی موضوع هویت اجتماعی جوانان کمک شایانی کند. در این راستا با تحلیل مسئله، برای آینده میان‌مدت (۵ تا ۲۰ سال) هویت اجتماعی جوانان ایرانی، راهکارهای جدیدی در سطوح بنیادی موضوع توسط خبرگان جامعه‌شناسی ذکر گردید که در بخش تحلیل لایه‌ای علی مسئله هویت اجتماعی جوانان ارائه شد. به تمامی مسئولان و دست‌اندرکاران حوزه‌ی جوانان توصیه می‌شود با بررسی ریشه‌های عمیق‌تر مسئله‌ی هویت اجتماعی جوانان، برای رفع موانع موجود در این زمینه اقدامات لازم را انجام دهند.

راهکارهای رویارویی با چالش‌های هویت اجتماعی جوانان

۱. به کارگیری رویکردهای علمی جهت شناخت درست بحران هویت؛
۲. رویارویی آگاهانه با پدیده جهانی شدن؛
۳. واگذاری بخشی از هویت‌سازی به نهادهای آموزشی و فرهنگی؛
۴. کنار گذاشتن تقابل‌های تصنعی میان مذهب، ملیت و قومیت؛
۵. کنار گذاشتن نگرش تک‌بعدی به هویت اجتماعی و رویارویی آگاهانه با تکثر قومی و فرهنگی؛
۶. پدید آوردن نهادها و تشکلهای مدنی و حمایت از آنها در راستای تکوین دموکراتیک هویت‌های فردی و اجتماعی؛
۷. تدوین سیاست‌های فرهنگی متناسب با شرایط جهانی شدن از سوی نهادهای رسمی و غیررسمی؛

^۱ کارگزاران فرهنگی جامعه باید با توجه به تجارب تاریخی ایران و سایر کشورهای جهان در زمینه سیاست‌گذاری‌های فرهنگی انحصاری، به ویژه قطبی‌سازی برخی عناصر هویتی و فرهنگی، از یک سو، تنوع و تکثر هویتی و فرهنگی در ایران را مورد توجه و تأکید قرار دهند، و، از سوی دیگر، تلاش کنند نهادها و سازمان‌ها و تشکلهای علمی و فرهنگی غیردولتی را نیز در زمینه هویت‌سازی سهیم کنند، یا در این زمینه امکانات و تسهیلات لازم را برای آنها فراهم کنند.

۸. ایجاد وحدت، انسجام و همگرایی در میان نیروهای سیاسی و اجتماعی مؤثر در سیاست‌گذاری فرهنگی؛

۹. تقویت بنیان‌های فکری - فرهنگی جامعه توسط نهادهای اجتماعی؛

۱۰. بازسازی و تجدید حیات عناصر معنابخش به زندگی فردی و اجتماعی.

در عصر جدید یکی از عوامل اساسی بحران هویت، و به طور کلی، چالش‌های هویتی، مواجهه ارزش‌های دینی با ارزش‌های غیردینی یا ضد دینی بوده است. جامعه‌شناسانی مانند دورکیم معتقدند مذهب از عناصر اساسی همبستگی اجتماعی است اما امروزه قدرت انسجام‌بخشی خود را از دست داده و به جای آن باید گروه‌های شغلی یا اصناف چنین نقشی را به عهده بگیرند اما مسلماً چنین گروه‌هایی ضمن آن که می‌توانند نقش مهمی در گسترش روابط عاطفی و دوستانه بین انسان‌ها داشته باشند، نمی‌توانند نقش‌های بنیادی تر مذهب (از قبیل معنابخشی به جهان و زندگی و رخدادهای آن‌ها) را ایفا کنند. اگر یکی از نقش‌های اساسی مذهب مرکزیت‌بخشی به وجود انسانی و ایجاد سازگاری میان امیال متفاوت و متعارض انسانی است، هیچ عنصر یا نهاد دیگری غیر از مذهب و به قدرت‌مندی مذهب نمی‌تواند این نقش را ایفا کند؛ به ویژه اگر افراد جامعه‌ای اعتقادی به ارزش‌های مطلق‌ی که دارای پشتوانه‌های مستحکم فلسفی اند نداشته باشند، هیچ نهاد یا سازمانی قادر به مرکزیت-بخشی به وجود آن‌ها و کنترل امیال‌شان نخواهد بود، در چنین شرایطی است که بحران هویت پدیدار شده و مواجهه با آن مستلزم بازسازی و تجدید حیات باورهای مذهبی خواهد بود. مسلماً این اقدام به معنای ایدئولوژیک ساختن دین نیست - که خود پدیدآورنده بحران هویت خواهد بود؛ بلکه به معنای بازگرداندن دین به وجدان‌های فردی و اجتماعی و بازسازی نقش‌های بنیادی‌تر آن در زندگی فردی و اجتماعی است (بابایی‌فرد، ۱۳۹۲: ۳۶۱-۲۸۱).

فهرست منابع

- Abrahamian, Yerevan (1378). Iran between two revolutions: an introduction to the political sociology of contemporary Iran, translated by Ahmad Golmohammadi and Mohammad Ebrahim Fatahi, Tehran. [In Persian]
- Abouti Ardakan, Mohammad, Labafi, Somia, Aderpour, Somia, and Jalalpour, Mahdia (2013). Identifying the critical success factors of strategic thinking in the view of managers of cultural organizations in Isfahan, Executive Management Research Quarterly, (11) 6, 1. [In Persian]
- Ahmadi, Hamid (1379). Ethnicity and ethnocentrism in Iran: myth and reality, Tehran, Ni publication. [In Persian]
- Ahmadi, Tayeb (1379). Body and identity management, master's thesis, Gilan, University of Gilan.
- Ashrafi, Abolfazl, Mehsti, Reza Ali, Shiri, Tahmworth (2018). Sociological investigation of the functional effects of the social system on the social identity of the youth (study sample, Tehran University students). Farhang Quarterly in Islamic University, ninth year, number 4, 33, 587-608. [In Persian]
- Azadarmaki, Taghi and Hassan Chavoshian (2012). Body as an identity, Iranian Journal of Sociology, Volume 4, Number 4:75-57. [In Persian]
- Islami Nadushan, Muhammad Ali (1377). Iranian identity in the post-Islam era, political-economic information, 12th year, 9th and 10th issue. [In Persian]
- Ashrafi, Akbar (1380). Cultural Identity in the Constitutional Era, Research Letter, Cultural Research Quarterly, 6th year, numbers 22 and 23. [In Persian]
- Afsharkhan, Javad, Rezaei Karmajani, Maleeha (2016). Examining the role of social identity in determining the lifestyle of young people (Hamadan city). Social Sciences of Ferdowsi University of Mashhad, 14(1), 157-188. [In Persian]
- Babai Fard, Asdalah (2012). Identity crisis in contemporary Iranian society: a historical and experimental approach, Tehran, Chapakhsh Publications. [In Persian]
- Bahner, Naser and Jafari Kizghan, Tahereh (2009). Television and its effects on the cultural identity of Iranians, Cultural Research Quarterly, third period. 131-156. [In Persian]
- Bashiriyeh, Hossein (1381). The evolution of self-awareness and political identities in Iran, National Studies Quarterly, third year, number 11. [In Persian]
- Jafarzadeh, F.; and Heydari, H (2013). Meta-analysis of the relationship between national identity and ethnic identity in Iran. Sociocultural Strategy Quarterly. 3 (11), 63-96. [In Persian]
- Jenkins, Richard (1381). Social identity, translated by Toraj Yarahmadi. Tehran: Shiraz. [In Persian]
- Jenkins, Richard (1996). social Identity. Translated by Yar Ahmadi, T. (1381), Tehran: Shiraz.
- Jahanian, Nasser (2001). Causes of inequality in developed and less developed societies, Journal of Islamic Economics, No. 7. 89-114. [In Persian]
- The truth, pp. (2017). Iranian-Islamic identity: a discourse analysis. Bi-quarterly journal of human rights. (13) 1, 91-110. [In Persian]
- Khaja Nouri, Bijan, and Parnian, Leila, and Hemet, Soghari (2014). Studying the relationship between social capital, cultural capital and social identity, a case study: the youth of Bandar Abbas city. National Studies, 15(1) (57), 95-120. [In Persian]
- Zakai, Mohammad Saeed (1380). Comparative study of social integration and citizenship policies in Europe, National Studies Quarterly, second year, number 8. [In Persian]

- Rashidi, Masoumeh, Musazadeh, Zohra, Abol-Maali Al-Hosseini, Khadijah, Bagheri, Fariborz (2019). Phenomenology of factors affecting the formation of Iranian-Islamic identity of young people from the point of view of experts, *Journal of Educational Sciences from the perspective of Islam*, 8th year, number 2 (15 consecutive, autumn and winter): 53-76. [In Persian]
- Zahid, Saeed (1384). National Identity of Iranians, *Yas Strategy*, No. 4, 138-129. [In Persian]
- Sattari, Jalal (1380). National identity and cultural identity: twenty articles in the realm of history and culture, Tehran, publishing center. [In Persian]
- Shamani, Ismail, Vahedi, Mehdi, Nowrozi, Dariush (2015). The relationship between the use of virtual social networks and the identity of young people in Tehran. *Culture of counseling and psychotherapy (culture of counseling)*, 7(28), 163-182. [In Persian]
- Sharfi, Mohammad Reza (2011). Youth and identity crisis, Tehran: Soroush Publications, third edition. [In Persian]
- Sharfi, Mohammad Reza (2015). Cultural identity crisis in Iran and its consequences, *Journal of Psychology and Educational Sciences*, No. 3 and 4. 60-45. [In Persian]
- Salehi Imran, A (1387). Investigating the amount of attention paid to national identity components in middle school textbooks. *National Studies Quarterly*. 9 (3), 77-60. [In Persian]
- Sediq Urei, Gholamreza (1378). The influence of western culture in Iran, research letter, fourth year, numbers 14 and 15. [In Persian]
- Taheri Demeneh, Mohsen (2014). "Analytical examination of the images of the future of Iranian society in the minds of the educated youth of the country based on the Causal Layer Analysis (CLA) method", PhD Thesis, Faculty of Management, University of Tehran. [In Persian]
- Abdi, Abbas; Mohsen Gudarzi (1378). Cultural developments in Iran, Tehran, Rosh publications. [In Persian]
- Enayat Elah, Sohail (1388). Layered analysis of causes: Theory and case studies of an integrated and transformative methodology of future research (collection of articles), translated by Masoud Manzavi, Defense Science and Technology Future Research Center, Defense Industries Educational and Research Institute, first and second volumes. [In Persian]
- Feridouni, Alireza; Mousakhani, Morteza; Sakhdari, Kamal and Atai, Mohammad (2019), Compilation of the futurist model of recovery, learning and entrepreneurial re-action based on the analysis of entrepreneurs' failure researches, *Iran Futuristic Journal*, 5 (1): 105-138. [In Persian]
- Foran, John (1378). Breaking Resistance: The History of Iran's Social Developments from the Safavid Period to the Years After the Islamic Revolution, translated by Ahmad Tedin, Tehran, Rasa Cultural Services Institute. [In Persian]
- Ghanbari, Alialeh (2014), Investigating the issue of migration to Tehran using the method of causal layer analysis, *Management Prospects*, 26(102): 27-40. [In Persian]
- Kahramanpour, Rahman (2016) The role of civil institutions in the process of developing national identity in Iran, in: Civil institutions and identity in Iran, by Daoud Ghraiaig Zandi, Tehran, Iranian Civilization Publications. [In Persian]
- Katouzian, Mohammad Ali (2010). Conflict between the state and the nation: theory of history and politics in Iran, Tehran. [In Persian]
- Karwani, Abdul Latif (2017). Interaction in the virtual space and its effect on the national identity of the students of Sistan and Baluchistan University. *National Studies Quarterly*. 19 (2) (74), 113-128. [In Persian]

- Meshkini, Qasim, Sohrabzadeh, Mehran, Babaei Fard, Esdalah, & Hajiani, Ibrahim. (1402). Futuristic study of youth identity crisis in the horizon of Iran 1410. Futuristic study of Islamic revolution. [In Persian]
- Mousavinia (2018), future studies (present extension model) and application of international relations theories, Political and International Approaches Quarterly, 11(1) (59 series): 156-177. [In Persian]
- Moulai, Jaber; Ghasemi, Yar Mohammad; Moradkhani, Mehri (2016). The ratio of globalization and social identity (case study: youth of Abadan city) Quarterly magazine of strategic studies of sport and youth. No. 35. 70-51. [In Persian]
- Miri, Seyyed Ahmed (2010). An introduction to the culture of tyranny in Iran, Tehran, a contemporary view. [In Persian]
- Nasr, Tahira, Moslinejad, Alli, Amiri, Abdur Rasul (2016). Investigating the effect of urban signs on promoting the social identity of young people (case study: the northern entrance of Shiraz city-Darwazeh Quran. Scientific-Research Quarterly of Urban Planning and Research. 8(31). 187-206. [In Persian]
- Niazi, Mohsen, Mutolian, Sabah, Nouri, Zahra (2018). Investigating the relationship between prayer observance and social and national identity of youth (case study: students of Kashan University). Bimonthly scientific-research letter of Faiz.; 23 (7): 832-839. [In Persian]
- Niazi, Mohsen, Mazrouei Nasrabadi, Ismail, & Naqipour Ayuki, Sahar. (1400). Future research of economic lifestyle with the approach of layered causal analysis. Islamic Revolution Future Studies, 2(2), 7-34. [In Persian]
- Braun, V. & Clarke, V. (2006), "Using thematic analysis in psychology", Qualitative Research in Psychology, Vol. 3, No. 2, Pp. 77-101.
- Brown, R. (1985). Social identity, in: Adam and Jessica Kupprie, The Social Science Encyclopedia, London: R.K.P.
- Cambridge: Polity Press.
- Conway, Maree (2012). Using Causal Layered Analysis to Explore the Relationship Between Academics and Administrators in Universities, Journal of Futures Studies, 17(2), pp. 37-58.
- Giddens, A. (1984); The Construction of society: Outline of the Theory of Structuration ,
- Hall, S. (1996) "Cultural identity and diaspora", in J. Rutherford (Ed.), Identity: Community Culture. London: Lawrence & Wishart.
- Hoffman, Jeanne (2012). Unpacking Images of China Using Causal Layered Analysis, Journal of Futures Studies, 16(3), pp. 1-24 .
- Hogg, M. A., Vaughan, G. M. (2002). Social Psychology (3rd ed). London Prentice Hall.
- Slaughter, Richard A. (2008). Integral Futures Methodologies, Special issue of Futures, Vol. 40, No. 2, pp. 36-47.
- Tajfel, H. (1982). Social Identify and Inter group Relations, Cambridge: Cambridge University Press. Turner, J. C. (1982) "Towards A Cognitive Redefinition of The social Group " .in social Identity and Intergroup Relations. ed. H. Tajfel Cambridge university press.
- Talebi, M., Dehqan, H., Nouroozi, F. (2020). Study of the role of use of cyber social networks in family identity (case study: Citizens of Tehran). Arch Pharma Pract. 11 (S1): 9-41.
- Valerie A. Schury, Urs M. Nater, Jan A. Häusser (2020). The social curse: Evidence for a moderating effect of shared social identity on contagious stress reactions. Psychoneuroendocrinology .
- Wyn. Johanna & Rob White (1997). Rethinking Youth. London, Sage Pub.

